

ERSTA
SKÖNDAL
BRÄCKE
HÖGSKOLA

Institutionen för socialvetenskap

Socionomprogrammet, 210 hp

Att bli ensamkommande

**Diskursanalys av Socialstyrelsens handbok om arbete med
ensamkommande asylsökande barn och unga**

Daniel Ström

Examensarbete i socialt arbete, 15 hp

SOC 63, VT19

Kandidatexamen

Handledare: Anna Carlstedt

Examinator: Johan Gärde

Abstrakt

Denna kvalitativa studie syftar till att genom kritisk diskursanalys analysera Socialstyrelsens handbok för arbetet med ensamkommande asylsökande barn och unga. Analysen syftar till att kartlägga hur ensamkommande asylsökande barn framställs och kategoriseras i diskursen. Studien avser även att undersöka om det råder strukturella missförhållanden när det gäller samhällets insatser för dessa barn och om dessa missförhållanden synliggörs i diskursen. I studien har jag använt mig av Faircloughs tredimensionella modell för kritisk diskursanalys, både som teori och metod samt teorier om socialkonstruktivism, makt, normer, identitet och stigmatisering. Resultaten visar att diskursen skapar identiteter och kategoriserar individer i grupper genom det valda språkbruket. Vidare uppfattas diskursen stundtals som otydlig då argumenten är inkonsekventa och motsägelsefulla. Slutligen visar resultaten på att det förekommer ett missförhållande i maktbalansen mellan myndigheterna och barnen.

Title: To become unaccompanied – Discourse analysis of The National Board of Health and Welfares manual on the work with unaccompanied asylum-seeking children and young people

Abstract

This qualitative study aims to, using critical discourse analysis, to analyze The National Board of Health and Welfares manual about work with unaccompanied asylum-seeking children and young people. The analysis aims to map how unaccompanied asylum-seeking children are presented and categorized in the discourse. The study also intends to investigate, within the framework of the discourse, whether there is structural anomaly between society and these children. In the study, I have used Fairclough's three-dimensional model of critical discourse analysis, both as theory and method and used theories of social constructivism, power, norms, identity and stigmatization. The result shows that the discourse creates identities and categorizes individuals into groups through the chosen language use. Furthermore, the discourse is sometimes perceived as unclear as the arguments are inconsistent and contradictory. Finally, the results show that there is an incongruity in the balance of power between the authorities and the children.

Innehåll

1 Inledning	8
1.1 Problemformulering	9
1.2. Syfte	9
1.3 Frågeställningar	10
1.4 Begreppsförklaringar	10
1.4.1.Diskurs	10
1.4.2 Diskursanalys	10
1.5 Avgränsningar	10
1.6 Tidigare forskning	11
1.6.1 Diskursanalys	11
1.6.2 Ensamkommande asylsökande barn	12
1.6.3 Kategorisering	13
2 Kontext.....	14
2.1 Migrationsverket	14
2.2 Socialstyrelsen.....	14
2.3 Socialtjänsten	15
2.4 Asylprocessen för ensamkommande	15
2.5 De olika insatserna	16
2.6 Begreppsförklaringar	16
2.6.1 Ensamkommande barn	16
2.6.2.Asyl & Asylskäl	16
2.6.3 God man	16
2.6.4 Offentligt biträde	17
2.6.5 HVB – hem, familjehem och stödboende	17
3 Teoretiska utgångspunkter.....	18
3.1 Diskursanalys	18
3.2 Socialkonstruktivism	19
3.3 Makt	19

3.4 Normer, identitet och stigmatisering	20
4 Metod	22
4.1 Faircloughs tredimensionella modell	22
4.1.1 Texten	23
4.1.2 Diskursiv praktik	24
4.1.3 Social praktik	24
4.2 Material, urval och avgränsning	24
4.2.1 Material	24
4.2.2 Urval och avgränsning	25
4.3 Genomförande av diskursanalys	25
4.4 Etiska ställningstaganden	26
5 Resultat och analys	27
5.1 Handbokens aktörer	27
5.2 Textuell nivå	28
5.2.1 Försättsbladet	28
5.2.2 Kategorisering	29
5.2.3 Ansvar och skyldigheter	30
5.2.4 När diskurserna går emot varandra	31
5.3 Den diskursiva praktiken	33
5.3.1 Producent och konsumenter	33
5.3.2 Interdiskursivitet	34
5.3.3 Intertextualitet	35
5.4 Social praktik	36
5.5 Resultatsammanfattning	38
5.5.1 Hur diskursen ser ut	38
5.5.2 Konstruktionen av barnen	39
5.5.3 Konsekvenser för socialt arbete	39
6 Diskussion	41
6.1 Metoddiskussion	41

6.1.1 Validitet, reliabilitet och replikerbarhet	42
6.1.2 Förförståelse	42
6.1.3 Metodologiskt dilemma	43
6.2 Kategorisering	43
6.3 Slutsatser	44
6.4 Vidare forskning.....	45
Referenser	46
Bilagor	49
Bilaga I.....	49

1 Inledning

Under 2015 kom ca 35 000 ensamkommande asylsökande barn till Sverige, vilket var en ökning från föregående år med 401,8 %. Detta ökade arbetsbelastningen hos både migrationsverket och socialtjänsten. Åren efter detta har mängden ensamkommande minskat avsevärt, 2016 kom ca 2 200 barn vilket var en minskning med 93,8% från 2015, år 2017 kom ca 1 300 barn och 2018 kom ca 950 barn (Migrationsverket, 2019).

Dessa flyktingströmmar påvisar i första skedet ett behov av ett migrationsverk som är väl fungerande och väl utbildat att hantera detta mottagande. I ett andra skede en välfungerande socialtjänst som ska placera och ansvara för dessa barns välmående och utveckling. En del av socialtjänstens uppdrag är att göra bedömningar och ta olika beslut gällande dessa ensamkommande barn. Dessa beslut ska vara välgrundade och myndigheten ska bedriva en praktik som ska vara evidensbaserad (Socialstyrelsen, 2019).

Socialtjänsten är ett myndighetsorgan i Sverige som bland mycket annat har som uppdrag att vara ansvariga för arbetet med ensamkommande asylsökande barn som kommer till Sverige. Socialtjänsten är en av verksamheterna inom Socialstyrelsen som i sin tur verkar under Socialdepartementet.

Enligt Socialstyrelsen ska evidensbaserad praktik vara följande: ”Evidensbaserad praktik innebär att den professionelle väger samman sin expertis med bästa tillgängliga kunskap, den enskildes situation, erfarenheter och önskemål vid beslut om insatser” (Socialstyrelsen, 2019). Den evidens en praktiker inom socialtjänsten ska använda sig av ska till stor del vara baserad på den forskning som finns tillgänglig. Forskningen utgör således en grund till den kunskap som praktiker använder sig av när denne genomför; utredningar, beslut och insatser eller avslag och detta belyser vikten av forskningens kvalitet (Socialstyrelsen, 2019)

En del av forskningen har socialstyrelsen sammanställt till en handbok som finns tillgänglig på deras hemsida. Denna handbok reglerar hur arbetet med ensamkommande barn ska planeras och genomföras (Socialstyrelsen, 2016).

Min utgångspunkt är att det är av hög relevans att den tillgängliga handboken inte skapar orättvisa definitioner gällande de barn och unga som är målgrupp för arbetet. Att analysera diskurser om flyktingbarn och asylsökande barn i media har redan gjorts otaliga gånger, bland annat flera uppsatser, gemensamt för dessa tidigare analyser och slutsatser om diskursanalys i stort är att språket i en text kan påverka läsaren till olika åsikter beroende på hur man definierar och kategoriserar människor i texten. Min fokus för denna diskursanalys är bland annat att undersöka myndigheternas dominerande position och hur denna maktposition kan skapas, legitimeras och uppehållas i diskursen som återfinns i handboken (van Dijk, 1993)

Det är av denna anledning jag vill fokusera den här diskursanalysen på den handbok som utgör grunden för socialtjänsternas arbete med ensamkommande asylsökande barn. Detta för att ta reda på

hur diskursen om asylsökande- och ensamkommande barn i detta material framställs samt vilka de definitioner och kategoriseringar dessa individer eventuellt utsätts för.

1.1 Problemformulering

Inom ramen för min utbildning till socionom genomförde jag min VFU på ett HVB-hem för ensamkommande ungdomar. HVB-hemmet låg i Mellansverige och de 24 ungdomarna som var placerade där var i åldrarna 15 till och med 17 år och det var både flickor och pojkar. Jag var på HVB - hemmet i ca 16 veckor och under denna period interagerade jag med både ungdomarna, deras kontaktpersoner på boendet, godeman och deras handläggare på socialtjänsten. Under VFU-perioden kunde jag ana att det råder ett missförhållande i maktbalansen mellan å ena sidan samhället, som i detta fall ofta representeras av socialtjänsten och å andra sidan dessa ungdomar. De ensamkommande ungdomarna är ofta oerhört utsatta och befinner sig långt ner i samhällets hierarki och kan i många fall finna sig i en situation som upplevs väldigt utsatt och påfrestande (Eide & Hjern, 2013). Det krävs inte mycket för att socialtjänsten skall dra in insatsen för dessa ungdomar. Många av dessa barn lever med oro, ångest och ovisshet kring migrationsverkets långa handläggningstider och huruvida de ska få stanna i Sverige samt hur deras familjer har det eller vart de befinner sig. Utöver detta finns även trauman dessa barn kan ha fått i landet de flytt från eller under resan till Sverige (Eide & Hjern, 2013).

Migrationsverket har idag det övergripande ansvaret för de barn som kommer till Sverige, medan socialtjänsten bär ansvaret för den dagliga vården och omsorgen av dessa barn (Socialstyrelsen, 2016). Det som gör det hela något paradoxalt är att dessa två myndigheter som har ansvar för dessa barns välmående också ansvarar för att utreda dessa barn. Det är i ljuset av denna insikt som jag anser att en diskursanalys av Socialstyrelsens handbok är av stor vikt för att kunna skapa en bredare förståelse för hur bilden ensamkommande och asylsökande både skapas och utgör grunden till stora delar av det svenska samhällets sätt att se på de på dessa barn. Jag kommer analysera handboken utifrån den valda teoriramen men också med stöd av mina egna erfarenheter av den sociala praktiken. Detta kan vara ett metodologiskt dilemma, vilket jag återkommer till i uppsatsens metodkapitel.

1.2. Syfte

Denna studie syftar till att genomföra en diskursanalys som undersöker framställningen och kategoriseringen av ensamkommande asylsökande barn i den handbok som Socialstyrelsen framställt och som utgör grunden för det arbete socialtjänsten ska utföra när det kommer till ensamkommande- och asylsökande barn. Vidare syftar studien till att med utgångspunkt i denna handbok, analysera om det förekommer strukturella missförhållanden när det gäller samhällets insatser för dessa individer. Jag kommer undersöka och identifiera maktförhållanden mellan barnen och institutionerna genom att identifiera olika beståndsdelar och eventuella återkommande teman i handboken.

1.3 Frågeställningar

- Hur ser diskursen om ensamkommande asylsökande flyktingbarn ut i socialstyrelsens handbok i ämnet?
- Hur konstrueras bilden av ensamkommande asylsökande flyktingbarn i denna handbok?
- Hur skulle denna konstruktion av ensamkommande påverka socialt arbete?

1.4 Begreppsförklaringar

Vissa menar att begreppet diskurs genom det senaste åren har använts godtyckligt och oprecist och av dessa anledningar blivit relativt oklart (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Något som jag är beredd att hålla med om. Nedan specificerar jag hur begreppet tolkas i denna uppsats.

1.4.1. Diskurs

Enligt Foucault är diskurs något som riktar eller uppmärksammar hur språket används när kunskap produceras. Olika system av vetande, olika discipliner och vetenskaper skapas i språket när vi använder det och även genom att vi använder oss av språket (Thomassen, 2007). Man kan kategorisera följande som olika typer av diskurser; olika teoretiska påståenden, praktiker som gör yttranden inom sin praktik, statistik med mera. Det svåra är således inte att definiera vad en diskurs är utan vad som avgör om eller när en diskurs blir en del av en annan diskurs (Thomassen, 2007). Detta tar jag upp i korthet under *1.5 Avgränsningar*. Sammanfattningsvis kan man säga att diskurs är en föreställning om att språket är konstruerat på strukturerade sätt inom en angiven profession (Thomassen, 2007). Sjukvården är ett exempel på en profession som har en egen diskurs och socialt arbete har en annan diskurs.

1.4.2 Diskursanalys

Diskursanalys är enligt en enkel definition; analys av diskurs. Man försöker genom att analysera texten undersöka om man kan se olika strukturer, mönster och/eller kategoriseringar i en text (Thomassen, 2007). Man kan genom att göra en diskursanalys av en diskurs eller text identifiera olika subjekt och dess positioner samt olika procedurer som syftar till att på olika sätt utestänga från sammanhang genom olika kategoriseringar och definitioner (Ahrne & Svensson, 2015).

1.5 Avgränsningar

Det har genomförts flertalet uppsatser med temat diskursanalys av ensamkommande barn ur många olika perspektiv och med olika syften. Ofta har man haft media som utgångspunkt och hur en viss media eller specifik tidning för en diskurs som på olika sätt skapar och upprätthåller bilden av ensamkommande barn. Jag ville inom ramen för denna uppsats undersöka en diskurs som samhället

för, om dessa barn. Detta var en av anledningarna till att jag valde att avgränsa materialet till Socialstyrelsens handbok. Jag menar att handboken är avgörande för hur socialtjänsten arbetar med ensamkommande barn och att det därigenom blir relevant att undersöka dess diskurs. Handboken sammanfattar diskursen och rådande kunskap inom detta ämne på ett bra sätt. Dessutom underlättar det att avgränsa diskursanalysen när materialet är så tydligt avgränsat. Att avgränsa vart en diskurs avslutas och en annan diskurs tar vid kan vanligen vara något problematiskt men i detta fall avgränsar handbokens disposition på egen hand materialet och jag har tydliga gränser för vart och hur diskursen förs (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

1.6 Tidigare forskning

I detta avsnitt kommer jag redovisa forskning som jag anser vara relevant för uppsatsen. Jag redogör nedan för den forskning och de artiklar jag funnit relevanta för studien. Jag har valt artiklar som täcker de hål som inte litteraturen eller informationen från myndigheterna kunde bidra med. Dessa har jag lokaliserat genom att söka i databaserna *Academic Search Complete* och *Google scholar*. Utifrån det resultatet har jag sökt vidare i referenslistor. Litteratur som använts under arbetet samt information om de berörda myndigheterna redovisar jag för i källförteckningen.

Sökord: *unaccompanied minors, unaccompanied children, discourse analysis, ensamkommande barn, diskursanalys*.

1.6.1 Diskursanalys

Van Dijk (1993) tar i; *Principles of critical discourse analysis*, upp några av den kritiska diskursanalysens principer och ger en grundläggande överblick av den kritiska diskursanalysen. En av de grundläggande principerna är att diskursanalys fokuserar på dominerande positioner som innehas av vissa grupper och institutioner i samhället. Hur dessa grupper genom samtal och texter skapar, legitimerar och reproducerar diskurser och genom detta blir ännu mer dominerande. En av artikelns viktigaste element berör relationerna mellan makt och diskurs och hur tillgänglig och inkluderande diskursen är för medborgare i andra sociala grupper. Artikeln beskriver vad kritisk diskursanalys är, vilka målen är med kritisk diskursanalys, hur kritisk diskursanalys skiljer sig från andra former av diskursanalys samt vilka de specifika metoder som används och vika är dess teoretiska grunder är. Vidare beskriver artikeln de nödvändiga steg man ska utföra när man genomför en kritisk diskursanalys av samtal och text (van Dijk, 1993).

Catalano (2017) undersöker i artikeln; *When children are water: Representation of Central American migrant children in public discourse and implications for educators*, diskursen i media gällande ensamkommande barn som kommer från Central Amerika till USA. Dessa barn har enligt Catalano (2017) sedan juni 2014 blivit ett återkommande ämne i medias diskurs. Catalano menar att retoriken

som används om dessa ensamkommande barn, visats ha betydelse för hur man utformar utbildningen i skolorna där barnen går. Artikeln syftar att undersöka hur dessa barn är representerade i diskursen inom ett samhälle. Resultaten från Catalans diskursanalys av media har visat att de strategier som används för att beskriva dessa barn påverkar och förstärker en negativ bild av barnen som i sin tur påverkar deras utbildning. (Catalano, 2017).

1.6.2 Ensamkommande asylsökande barn

Eide & Hjern (2013) beskriver i sin artikel; *Unaccompanied refugee children - vulnerability and agency* forskningen som berör ensamkommande barns mentala hälsa och vikten av god kvalitativ utbildning och stöd till dessa barn och unga. Speciellt stor vikt läggs vid de första åren efter det att man anlant till ett land. I artikeln framgår även att individernas egen drivkraft och en inneboende önskan om ett bättre liv i det nya landet. Artikeln tar även upp det dilemma som kan råda mellan olika intressen. Att man å ena sidan vill behandla barn och unga humanitärt samtidigt som man försöker förhålla sig till de gällande immigrations- och asylreglerna. Man skriver om den forskning om ensamkommande asylsökande barn och deras mentala status och hälsa som tidigare har saknats men nu under senare år har ökat i mängd. Artikelns slutsatser är att de flesta av dessa barn lyckas relativt bra och att de har en önskan om att bli behandlade som andra barn (Eide & Hjern, 2013)

Carlson, Cacciatore & Klimek (2012) tar i sin artikel; *A risk and resilience perspective on unaccompanied refugee minors*, upp ensamkommande asylsökande barn och hur denna grupp i USA anses vara sårbara och mångfasetterad samt är målgrupp för socialarbetare. De ensamkommande barnen kommer till USA från flertalet olika länder utan föräldrar eller släkt och de har ofta erfarenheter av krig eller andra traumatiska händelser med sig när de anländer. Artikeln summerar forskning om ensamkommande flyktingbarn genom att använda sig av risk och resiliens ramverk. Man tar i artikeln upp en fallstudie om en pojke från Sudan som blev socialarbetare. Artikeln diskuterar styrkor, coping-strategier och resiliens och utforskar de sätt som ensamkommande flyktingbarn effektivt kan möta de utmaningar som uppstår när de ska anpassa sig till ett nytt land och en ny kultur. Trots de riskfaktorer som finns och de trauman de bär med sig menar man i artikeln att dessa barn ändå i många fall lyckas, inte bara anpassa sig utan även frodas i flera olika kulturella miljöer och olika länder. Man menar i artikeln att positivitet inför framtiden, användandet av bra coping-mekanismer och utövandet av religion samt kontakt med prosociala organisationer är källor som skapar motståndskraft, resiliens, mot riskerna. Slutligen tar man upp rekommendationer till forskningen om det sociala arbetet att bättre försöka förstå de risker och den resiliens som finns hos de ensamkommande barn (Carlson, Cacciatore, & Klimek, 2012)

1.6.3 Kategorisering

Forskningsrapporten, *Ensam och flyktingbarn – Barnet och socialtjänsten om den första tiden i Sverige* av Backlund, Eriksson, Von Greiff och Åkerlund (2012), tar upp ensamkommande asylsökande barn och deras första tid i Sverige. Rapportens syfte är att bidra till kunskap om berörda barns första tid i Sverige. Man vill undersöka hur barnets subjektiva upplevelser står i relation till det kommunala mottagandet. Den initiala tiden i Sverige tolkas som mångdimensionell och otrygg och detta grundar sig till stor del av att barnen upplever bristande kontroll över sin livssituation. Det råder konflikter mellan olika upplevda tillhörigheter hos barnen och detta härstammar från den kategoriseringen som sker när barnen kommer till Sverige. Kategoriseringen sker dels av myndigheterna som använder sig av kategorier för att sortera individer till rätt myndighet samt av socialarbetarna som ska handlägga barnens ärenden. Socialarbetarna kategoriserar individen på ett individuellt och varierande sätt. Rapporten gör gällande att ensamkommande barn kan definiera sin identitet utifrån den kategorin de sorteras in i av myndigheterna. Definitionen av denna kategori kan anses spegla samhällets framställning av ensamkommande asylsökande barn, en framställning och kategorisering som inte sällan är negativ. Rapporten visar att barnens upplevelse av sin situation är att de generellt saknar kontroll över sitt öde men att de på olika sätt försöker öka sina möjligheter att leva i Sverige genom olika coping-strategier. Skolan, fritidsaktiviteter är plattformar för detta och skapar en arena för barnen att utöka sitt sociala nätverk och sina möjligheter (Backlund, Eriksson, von Greiff, & Åkerlund, 2012)

Bergström (2012) tar i sin studie; *Sveriges ensamkommande barn – en studie av konstruktionen av ”flyktingbarnet”*, upp konstruktionen av begreppet flyktingbarn. Studien påvisar att dominerande diskurser skapar och kategoriserar barnen som flyktingar och att detta sker när barnen anländer till Sverige. Denna kategorisering exkluderar barnen från olika tillhörigheter, bland annat majoritetssamhället. Studien gör även gällande att två olika diskurser, den ena om flyktingar och den andra om barn, ligger i konflikt med varandra på grund av att riktlinjer och arbetsmetoder är otydligt utformade. Studiens resultat pekar på att diskursen upprätthåller och separerar olika grupper genom dessa kategoriseringar. Studien menar att diskursen som förs i samhällets perspektiv gör så att kategoriseringen påverkar individen negativt (Bergström, 2002)

2 Kontext

Nedan kommer jag i korthet presentera hur asylprocessen ser ut för ett ensamkommande barn. Detta för att sätta dessa subjekt i ett sammanhang där jag beskriver en representativ verklighet för dessa individer. I vilket sammanhang eller kontext diskursen förekommer är en viktig faktor att ta hänsyn till när man genomför diskursanalys (van Dijk, 1993). Jag kommer även kort redogöra för Migrationsverkets roll i asylprocessen, återigen för att placera barnen i ett sammanhang så att man får förståelse hur ansvaret för dessa barn flyttas under tiden i Sverige samt hur de sedan hamnat under socialtjänstens ansvar. Jag kommer beskriva socialtjänstens roll och deras ansvar gällande ensamkommande barn i Sverige. Slutligen kommer jag beskriva några exempel på vart de olika placeringarna kan ske och olika anledningar till dessa placeringar eller insatser.

2.1 Migrationsverket

Migrationsverket har det övergripande ansvaret för mottagande av ensamkommande barn till Sverige och till uppgift att pröva ansökningar från personer som vill bosätta sig i Sverige, de som söker skydd från förföljelse, de som vill komma på besök, eller de som vill ha svenskt medborgarskap (Migrationsverket, 2019). Myndigheten ansvarar för de frågor som rör uppehållstillstånd, arbetstillstånd, visering (visum), medborgarskap och återvandring. I deras uppdrag ingår det att erbjuda asylsökande pengar och boende under den tid som migrationsverket utreder deras ärende och de får sitt besked. Man har även ett ansvar för de asylsökande barn som kommer till Sverige och man gör detta arbete genom att anvisa kommuner och landsting att ordna med olika typer av boenden för ensamkommande barn. Migrationsverket ska se till så att varje barn tillförordnas en god man eller särskilt förordnad vårdnadshavare.

Migrationsverket får sitt uppdrag och sina mål uppsatta av regeringen och riksdagen. De är också dessa som formar Sveriges migrationspolitik. I förlängningen är det alltså svenska folket som genom de folkvalda politikerna som fattar de beslut Migrationsverket måste följa (Migrationsverket, 2019).

2.2 Socialstyrelsen

Socialstyrelsen är en statlig myndighet som verkar under Socialdepartementet. Socialstyrelsens verksamhet är bred och innefattar socialtjänst och hälso- och sjukvård. Majoriteten av verksamheten riktar sig mot personal, ansvariga och beslutsfattare inom dessa områden (Socialstyrelsen, 2019).

En del av Socialstyrelsens arbete är att ta fram ett regelverk, bidra med kunskap och stöd till Socialtjänsten och de som arbetar där. Man har i uppdrag att ta fram föreskrifter, som syftar till att utgöra regelverk för hur man ska arbeta inom socialtjänsten. Socialstyrelsen tillhandahåller även allmänna råd, rekommendationer om hur man bäst kan nå kraven som dessa föreskrifter utgör.

Uppdraget till Socialstyrelsen tar Regeringen och Riksdagen fram, detta görs årligen i form av ett regeringsbrev. Så i slutändan är det även inom denna myndighet folkets representanter som styr hur myndigheten arbetar (Socialstyrelsen, 2019).

Det är Socialstyrelsen som tagit fram det material jag kommer analysera inom ramen för denna uppsats. Materialet heter *”Ensamkommande barn och unga – Handbok om socialnämndens ansvar och uppgifter”*. Enligt Socialstyrelsen är handboken framtagen och avsedd för de socialsekreterare och beslutsfattare inom socialtjänsten som arbetar med just ensamkommande barn och unga. Handboken beskriver det ansvar staten uppbär för dessa barn och unga (Socialstyrelsen, 2019).

2.3 Socialtjänsten

Socialtjänsten i varje kommun ansvarar för det praktiska mottagandet av ensamkommande barn i Sverige och de som slutligen utreder och tar beslut gällande placeringar och eventuell behandling av ensamkommande barn. Deras arbete går ut på att verka för att alla barn växer upp under trygga förhållanden. Detta gör man genom att utreda barnet eller den unges behov och sedan tar socialtjänsten ett beslut om lämplig placering inom socialtjänsten. De beslut som socialtjänsten tar ska tas i samförstånd med barnet och dennes gode man eller särskilt förordnade vårdnadshavare.

Socialtjänsten ansvarar för boende (placering) och att barnet får möjlighet till skolgång och utbildning. Man ansvarar även för annat stöd som dessa barn kan behöva exempelvis sjukvård och samtalskontakter. Man kan uttrycka det så att det är Migrationsverket som har det primära och övergripande ansvaret för dessa barn och kommunerna i form av socialtjänst som har det långtgående och praktiska ansvaret (Socialstyrelsen, 2019).

2.4 Asylprocessen för ensamkommande

Asylprocessen utgörs av de steg en person går igenom från det att man ansöker om asyl tills det att ett beslut tas. Asylprocessen startar med att en ansökan om asyl inkommer till Migrationsverket.

Migrationsverken kan inte påbörja handläggning av ärendet innan barnet fått godman och ett offentligt biträde tillförordnat sig. Har barnet fått godman innan asylansökan är gjord ska man gemensamt lämna in ansökan till migrationsverket (Migrationsverket, 2019). Migrationsverket börjar med att registrera barnet och sedan utreda om den inkomna ansökan skall prövas i Sverige eller om det är något annat land som skall pröva asylansökan. Om Migrationsverket gör bedömningen att asylansökan skall prövas i Sverige börjar Migrationsverket att utreda barnets asylskäl. Denna utredning sker vid ett möte mellan en utredare från Migrationsverket, barnet, barnets godman och barnets offentliga biträde. Vid detta utredningsmöte får barnet redogöra för sitt liv, familj, identitet och de händelseförlopp som föranledde flykten till Sverige. Migrationsverket tar under samtalet hänsyn till barnets ålder, mognad och psykiska tillstånd (Migrationsverket, 2019).

Migrationsverket försöker genom informationen barnet lämnat vid utredningssamtalet lokalisera barnets familj eller annan vårdnadshavare. Detta för att man prioriterar att barnet skall sammanföras med familjen, antingen i hemlandet eller om de befinner sig i trygghet i något annat land. Om en sammanföring i ett annat land inte är möjlig kan familjen få uppehållstillstånd i Sverige om barnet redan fått uppehållstillstånd här. Migrationsverket söker efter anhöriga parallellt med den pågående asylutredningen (Migrationsverket, 2019).

När barnen anländer till Sverige placeras de inom den kommunen där de anlände, denna kommun kallas för ankomstkommun och här blir barnen tilldelade ett tillfälligt boende. Efter inkommen asylansökan anvisar Migrationsverket barnen till en kommun som får det långsiktiga ansvaret för barnens boende och deras omsorg. Denna kommun kallas anvisningskommun (Sveriges Kommuner och Landsting, 2019).

2.5 De olika insatserna

De barnen som kommer till Sverige erbjuds i första hand ett tillfälligt boende i ankomstkommunen. Efter det att asylprocessen startat anvisar Migrationsverket barnen till andra kommuner ute i landet. Anvisningskommunen placerar barnen i antingen HVB-hem, familjehem eller stödboende (Sveriges Kommuner och Landsting, 2019).

2.6 Begreppsförklaringar

Förklaringar för de begrepp som används under rubriken *kontext*. Jag redovisar begreppen så som de berörda myndigheterna valt att definiera dessa begrepp.

2.6.1 Ensamkommande barn

Med ensamkommande barn avses personer som är under 18 år som anländer till Sverige utan förälder eller vårdnadshavare (Migrationsverket, 2019).

2.6.2. Asyl & Asylskäl

Asyl är ett uppehållstillstånd som en utländsk medborgare erhållit för att denne är flykting enligt utlänningslagen. Asylskäl är de anledningar som anges för att individen ansöker om asyl (Migrationsverket, 2019).

2.6.3 God man

God man utses av ankomstkommunen och är en person som skall se till att ett barn får sina intressen tillgodosedda (Migrationsverket, 2019).

2.6.4 Offentligt biträde

Offentligt biträde är någon som har nödvändig kunskap om svenska lagar. Biträdet har som uppgift att hjälpa till med asylansökan. Det offentliga biträdet är en advokat eller jurist som inte är anställd av Migrationsverket (Migrationsverket, 2017).

2.6.5 HVB – hem, familjehem och stödboende

HVB – hem är ett boende som finns i flera olika former, men i avseende ensamkommande barn handlar det om ett hem som tar emot enskilda barn för vård eller behandling med boende (Sveriges Kommuner och Landsting, 2019).

Familjehem är ett boende som tar emot barn för vård och fostran. Verksamheten bedrivs inte yrkesmässigt (Socialstyrelsen, 2016)

Stödboende är ett eget boende med individanpassat stöd som riktar sig till barn och unga mellan 16 - 20 år (Socialstyrelsen, 2016).

3 Teoretiska utgångspunkter

Denna uppsats har som tidigare nämnts, som syfte att analysera hur framställningen och kategoriseringen av ensamkommande asylsökande barn ser ut i *Ensamkommande barn och unga – Handbok om socialnämndens ansvar och uppgifter* (Socialstyrelsen, 2019). Analysen ska även försöka identifiera förekomsten av eventuella missförhållanden som grundar sig i strukturella förhållanden mellan de ensamkommande barnen och myndigheten socialstyrelsen, med utgångspunkt i handboken. Inom ramen för analysen och denna uppsats undersöks även om det finns olika beståndsdelar och teman som är frekvent förekommande. Som teoretisk grund kommer jag att använda mig av diskursanalys och social konstruktion där jag utgår ifrån Michel Foucaults teorier om makt och Ervin Goffmans teorier om normer, identitet och stigmatisering i korthet. Nedan presenterar jag de olika delarna var för sig.

3.1 Diskursanalys

Den kritiska diskursanalysen som teori syftar till att vi utgår ifrån att diskurser förmedlar den kunskap vi använder för att skapa och forma vår upplevda verklighet. Dessa diskurser utgörs av vårt språk som konstruerar och förändrar och genom att vi analyserar detta kan vi på ett empiriskt sätt undersöka relationerna mellan diskurs och praktik (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

För att få kunskap om hur något formar, konstruerar och förändrar diskurser behöver man göra en analys av det berörda materialet och detta görs i denna uppsats med hjälp av kritisk diskursanalys, både som både teoretisk- och metodologisk utgångspunkt.

Den kritiska diskursanalysen som utvecklats i Storbritannien av språkvetare, har en ingång som är kritiskt till sin natur mot samhället och makt (Ahrne & Svensson, 2015). En av dessa språkvetare är Norman Fairclough och han instämmer i sin uppfattning av Foucaults tolkning av hur vi talar och skriver om saker och att detta påverkar olika sociala praktiker i vårt samhälle (Ahrne & Svensson, 2015). Vidare menar Fairclough att de diskurser vi är med i och använder oss av har stor inverkan i hur vi upplever och ser på vår verklighet, hur vi förstår vårt samhälle och samtidigt, våra relationer med andra grupper av människor och inte minst så påverkar diskurser identiteter (Ahrne & Svensson, 2015).

Kritisk diskursanalys lägger betydande vikt på språkets roll som en maktresurs. En maktresurs som är länkad till ideologi och sociokulturell förändring (Bryman, 2011). Diskursen är ett uttryck för hur det valda språket inom en grupp förhåller sig till ett objekt samt att själva beskrivningen av detta objekt påverkar hur vi förstår eller uppfattar det och påverkar vår åsikt om objektet (Bryman, 2011). Genom diskursen skapas objekt inom en grupp och det är denna version av objektet som för gruppen kommer vara den sanna formen av objektet, gruppens perspektiv, praktikens perspektiv (Bryman, 2011).

3.2 Socialkonstruktivism

Socialkonstruktivism är en av de ”ismer” inom de humaniora- och samhällsvetenskapliga områdena som under de senaste 20 åren blivit allt mer populär (Wenneberg, 2010). Socialkonstruktivismens två mest framträdande egenskaper de med störst dragningskraft är; för det första att socialkonstruktivismen kan anses vara en uppgörelse med de föreställningar som ansågs traditionella under 1800- och 1900-talen (*bland annat, realism, rationalism, humanism och positivism*), detta attraherade många till socialkonstruktivismen framförallt i slutet av 1900-talet (Wenneberg, 2010). Den andra egenskapen hos socialkonstruktivismen är dess kritiska förhållningssätt till vår upplevda verklighet. Socialkonstruktivismen tar inget för givet, vare sig det direkta eller det omedelbara. Genom Socialkonstruktivismen kan man identifiera de bakomliggande styrande företeelserna, de verkliga styrande krafterna. Genom att använda sig av denna teori blickar man bakom det uppenbara för att istället se den riktiga verkligheten (Wenneberg, 2010).

Socialkonstruktivismens ena uppgift är att demaskera verkligheten och dess andra uppgift att identifiera vad som utgör den verkliga verkligheten och vad denna verklighet består av (Wenneberg, 2010).

Socialkonstruktivism innebär att man gör en analys av vad som utgör den subjektiva verkligheten och hur vi som individer skapar denna verklighet i olika relationer och roller. Man kan särskilja på den naturgivna verkligheten som existerar oberoende av oss människor och den vi skapar i våra sociala relationer. Den fysiska verkligheten som går att ta på, ett träd eller en annan människa finns där oavsett om vi pratar om dem eller inte (Wenneberg, 2010).

En asylprocess behöver aktörer som deltar och samtalar för att existera. Ett HVB-hem är bara en vanlig byggnad om man tar bort kategorierna personal, boende osv. Dessa positioner eller konstruktioner är något vi skapar i samtal, diskurser och agerande, de är sociala konstruktioner. Dessa är ju kontextbundna och kan således med fördel analyseras genom vald metod på ett väldigt fördelaktigt sätt (Wenneberg, 2010).

3.3 Makt

Makt som begrepp är ofta frånvarande i våra tankeprocesser, det är inte makt vi tänker på i första hand när vi tänker på socialt arbete och människobehandlande yrken. Något som vi däremot förknippar starkt med socialt arbete är möten av olika slag. När mötet sker mellan människor möts två personer med två olika sätt att tänka, de kan ha olika värderingar, olika normer och olika ursprung och status i samhället. Dessa olikheter betyder att i mötet, sammanförs personer med varierande resurser och makt (Herz & Johansson, 2016).

Enligt Herz & Johansson (2016) sker det professionella mötet inom ett ramverk som är varierande i sina strukturer och tydlighet. Regler, förhållningssätt och metoder är det som utgör dessa ramar tillsammans med en ojämn fördelning av makt. Författarna menar att maktobalans är något som

präglar och formar mötet mellan den professionelle och klienten. Vidare finns det förstärkningsfaktorer som ytterligare bidrar till obalans i maktförhållandet mellan klient och professionell, exempelvis; klass, etnicitet och kön (Herz & Johansson, 2016) När det gäller etnicitet och kön finns det studier som styrker denna teori och även menar att det råder en systematisk diskriminering av invandrare och kvinnor (Statens offentliga utredningar, 2005).

När system och klient möts uppstår en ekvation som är svår att lösa och som kan upplevas något paradoxal. Man erbjuder klienten vård och/eller behandling och i gengäld vill man ha kontroll. Man visar genom olika subtila och tydliga ageranden att man vill ha kontroll och att man misstror klienten i varierande grad. Detta sker genom en kallelse till ett möte, en anvisning om sittplats, språket man använder, att man förklarar vad som kommer hända, man förklarar vilka rättigheter personen har. Alla dessa olika procedurer och regler skapar en kultur som tydligt separerar vi och dom, man utövar sin makt, medvetet eller omedvetet för den professionella och för klienten uppenbart och kristallklart (Billquist, 1999).

Foucault har haft mycket inflytande på sociologi och även på socialt arbete. Hans idéer och teorier har påverkat hur vi ser på begreppet makt i olika förhållanden. Ett exempel på detta är att Foucault menar att utbildning är något som startar en långtgående process som på sikt bidrar till att producera forskning. Denna forskning skapar i sin tur föreställningar i samhället, exempelvis kan dessa föreställningar handla om vilken tro vi ska ha, vilka begär som är tilldragande, vilka beslut som är de bästa, vad som utgör vårt samhälles normer och det som är eftersträvansvärt. De som tillhör det normala och har uppnått det eftersträvansvärda, exempelvis en bra utbildning, en socialsekreterare eller en läkare, de med status är de som också äger respektive diskurs (Foucault, 1993). De är de med kunskap som får tycka och tänka inom professionen, de har förtroendet av samhället att tycka och tänka och diktera villkoren för diskursen (Sutton & Giddens, 2014). Ett exempel för detta är den norm som råder inom socialt arbete om att alla beslut som tas skall vara grundande i vetenskap och praxis. Detta menar Foucault är en tydlig definition av vad makt innebär och på intet sätt separerat från det sociala arbetets praktik (Sutton & Giddens, 2014)

3.4 Normer, identitet och stigmatisering

En person som markant avviker från samhällets norm- och identitetsvärden anses vara onormal (Persson, 2012) Individens anses inte kunna svara upp mot samhällets krav och förväntningar och anses vara i behov av stöd. Delvis behöver individen stödet för att man saknar förmyndare eller vårdnadshavare och dels för att man inte kan språket och inte har kunnat tillgodogöra sig en svensk utbildning med svenska betyg. Redan i detta skede är det tydligt att man kategoriserat in ensamkommande barn som en grupp av människor som hjälpbehövande individer från andra kulturer, onormala enligt Goffmans definition av normalitet (Goffman, 2011).

Enligt Goffmans definition av begreppet identitet är detta någonting som beskriver vem/vad/hur en person är men också det en individ vill bli eller vad man försöker vara samt den grupperingen man tillhör. I asylprocessen skapas således en individs identitet i de professionellas perspektiv och individen förhåller sig till detta genom att försöka sträva mot att nå upp till de krav som ställs från samhällets sida (Goffman, 2011). Goffman pratar även om stigmatisering som han definierar på följande sätt; *”en individs avsaknad av socialt erkännande på grund av att individen inte kan svara upp mot de identitetsvärden som värdesätts i samhället”* (Goffman, 2011). Stigmatisering är ytterligare ett sätt att beskriva att en individ tillhör de onormala, att hen inte är som de normala. Stigmatisering är något man skäms för och försöker dölja, man försöker styra informationen om sig själv på olika sätt. Skammen man känner inför stigmat man upplever kopplas samman med samhällets normer och skapar då ett sanktionssystem som styr individens handlande som bidrar till de val en individ gör (Goffman, 2011).

4 Metod

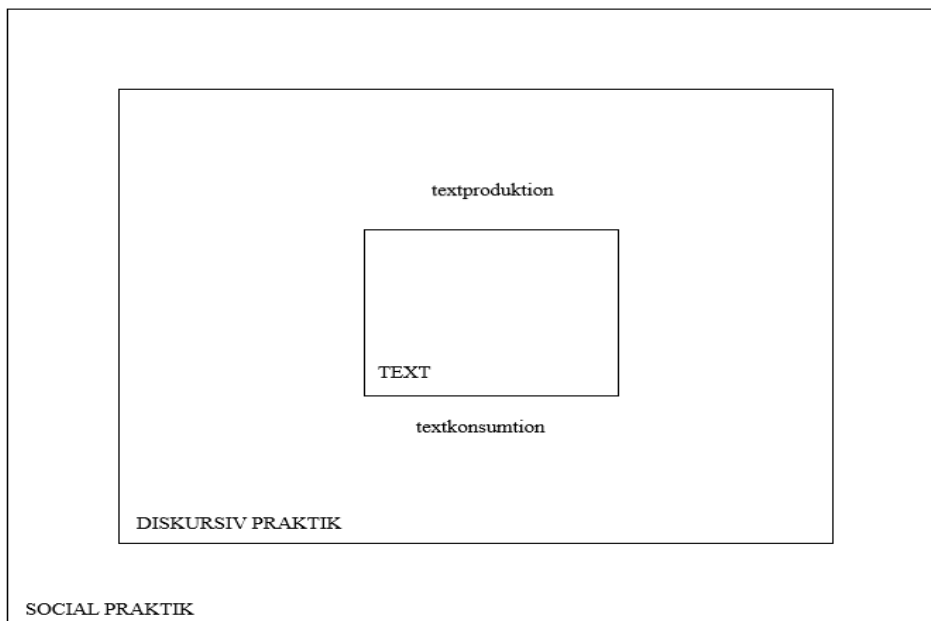
Den valda inriktningen för denna uppsats har en kvalitativ ansats och den teoretiska ramen är diskursanalys och socialkonstruktivism. Eftersom jag strävar efter att analysera språklig kommunikation har jag valt att använda mig av det diskursanalytiska perspektivet även i metoden.

Diskursanalys som metod syftar till att man analyserar hur en diskurs är uppbyggd och vad den är uppbyggd av. Metoden kan tillämpas på texter av olika slag och det kan handla om allt från texter i tidningar, forskningstexter och litteratur. Det finns flera olika former av diskursanalyser och de har varierande utgångspunkter. Den typen av diskursanalys jag valt att använda mig av är den kritiska diskursanalysen. Denna metod är starkt förknippad med Michel Foucault och enligt Bryman (2011) strävar metoden efter att koppla samman hur författaren av ett verk använder språket och hur man tillämpar det i förhållande till makt och sociala skillnader i samhället (Bryman, 2011). Man kan säga att diskursanalysen syftar till att undersöka hur vi konstruerar vår verklighet genom vår beskrivning av denna verklighet. Vi bygger vår värld utifrån vår beskrivning av denna och vår beskrivning av världen grundar sig i våra upplevelser, vår perception. Vår perception är enligt Foucault också alltid partisk och grundar sig i våra tidigare erfarenheter och kunskaper, något som påverkar vad vi upplever. Diskursanalysen vill alltså ta reda på hur en textförfattare reproducerar sin uppfattning av verkligheten genom att man undersöker de ordval och uttryck som används. Jag har valt att använda Faircloughs tredimensionella modell för kritisk diskursanalys (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

4.1 Faircloughs tredimensionella modell

Denna modell är både metodisk och användbar och underlättar analysen av diskurser som social praktik (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). En viktig del och av Faircloughs perspektiv av diskurser är att social praktik reproducerar och omskapar kunskap, identiteter och sociala relationer som inkluderar maktrelationer (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Modellen innehåller i grunden tre dimensioner eller tre steg som alla går in i varandra. Modellen utgör analytiskt ramverk och man använder sig av alla de tre dimensionerna när man genomför sin analys av en text. Man ska se på textens egenskaper (TEXT), man ska analysera vem som har producerat texten och vem som är avsedd att konsumera texten (DISKURSIV PRAKTIK), man ska undersöka i vilken kontext eller den praktik texten hör till (SOCIAL PRAKTIK). Texten och den diskursiva praktiken är de två dimensioner som går att göra en diskursanalys på utan att ta hänsyn till den sociala praktiken där texten hör hemma. Dock blir inte analysen fullständig utan att analysera denna tredje dimension. Man kan dessvärre inte göra en komplett analys av den sociala praktiken genom att endast använda sig av diskursanalys utan här måste man tillämpa andra teoretiska teorier, vilket jag har gjort i föregående kapitel (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Jag kommer även att använda mina egna erfarenheter från den sociala

praktiken, detta för att undersöka om den subjektiva verkligheten och diskursen i handboken överensstämmer.

Figur 4.1 Faircloughs tredimensionella modell för diskursanalys (Winther Jørgensen & Phillips, 2000)

4.1.1 Texten

Detta steg i analysen syftar till att göra en detaljerad analys av texten och textens egenskaper för att utforska hur diskurserna uppstår i texten. Detta bidrar till att man kan tolka och motivera sin tolkning av texten. För att analysera denna dimension av texten använder jag mig av två grammatiska element som heter; *transitivitet* och *modalitet* (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

Transitivitet använder man för att undersöka förekommande samt betydande händelser och processer i texten. Detta görs med fokus på hur subjekt beskrivs, om de beskrivs som aktiva eller passiva samt hur ansvaret tilldelas. I denna studie kommer jag exempelvis undersöka hur texten framställer subjekten; textens målgrupp – *handläggare eller professionella som arbetar med ensamkommande* samt de ensamkommande barnen och andra aktörer av betydelse. Det som är av intresse är att se hur dessa subjekt, aktivt eller passivt tilldelas eller inte tilldelas ansvar i texten detta så att olika ideologiska konsekvenser blir framträdande för tolkning (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

Modalitet syftar till att undersöka i vilken grad texten instämmer med en sats. Exempelvis hur texten framför sina beskrivningar av ensamkommande barn som sköra och sårbara och att detta utan vidare antas vara sanning utan att ifrågasättas (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Jag kommer även att analysera Etos som avser att beskriva hur diskursen medverkar till att skapa en individ genom hur

denne framställs i diskursen, hur dennes identitet skapas genom språket i diskursen (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

4.1.2 Diskursiv praktik

Vid analysen av den diskursiva praktiken kommer jag undersöka hur texten är producerad och hur den konsumeras. Detta gör jag genom att identifiera de diskurser som ligger till grund för texten samt hur dessa används – *interdiskursivitet*. Jag kommer genom analysen av den diskursiva praktiken även undersöka *intertextualitet*. Detta sker genom att jag försöker identifiera hur kommunicerade händelser bygger på tidigare händelser, exempelvis påståenden och antaganden i texten som anses vara vedertagna sanningar. Dessa antaganden och påståenden förklaras inte på något sätt utan antas vara allmänt accepterade fakta (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

4.1.3 Social praktik

Efter de två inledande analyserna som genomförts enligt de två föregående dimensionerna, *text* och *diskursiv praktik*, skall dessa två dimensioner sammanföras med den yttersta dimensionen, *social praktik*. Detta behöver göras för att skapa en fullständig analys av vald diskurs (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Det är när man analyserar själva förhållandet mellan de föregående dimensionerna och den sista dimensionen man hittar materialet som utgör grunden för resultatet. Det är här man kan börja urskilja eventuell förändring och ideologiska konsekvenser. Man vill identifiera och specificera de effekter den diskursiva praktiken kan ha på den sociala praktiken. Man vill undersöka och tydliggöra den dialektiska relationen som råder mellan Faircloughs tre dimensioner (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

När man genomför denna del av analysen undersöker man även de sociala och kulturella perspektiven, *de icke-diskursiva*, och deras relation till den *diskursiva praktiken*. Denna del av analysen kräver förstärkning i form av de tidigare redovisade teorierna i teorikapitlet. Detta för att man skall kunna förstå helheten av den genomförda analysen (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

Genom detta tillvägagångssätt avslutas analysen med att iaktta i vilken utsträckning den diskursiva praktiken syftar till att upprätthålla eller ifrågasätta makt, identitet, kategorisering och skapande av begrepp (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Detta steg avslutas med att jag jämför diskursen med mina egna erfarenheter av den sociala praktiken.

4.2 Material, urval och avgränsning

4.2.1 Material

Det valda materialet för min diskursanalys är som tidigare presenterats, socialstyrelsens handbok ”*Ensamkommande barn och unga – Handbok om socialnämndens ansvar och uppgifter*”. För att få insikt i de olika teoretiska ramverken samt i de olika metoderna kommer jag använda mig av relevant

litteratur och forskning som jag redovisar för i löpande text enligt vald metod för källhänvisning, APA, samt under kapitlet med rubriken; ”Referenser”. Utöver detta kommer jag att använda mig av information och statistik från olika myndigheters hemsidor, detta kommer källhänvisas på samma sätt som övrig litteratur och forskning. Utöver detta kommer jag bygga upp strukturen på min uppsats genom att använda mig av *Rapporter och uppsatser* av Backman (2016).

Socialstyrelsen är en av de viktigaste diskursproducenterna inom detta ämne och deras handbok räknas som ett styrdokument i deras arbete, handläggningen och bedömningen med ensamkommande asylsökande barn (Socialstyrelsen, 2019). Handboken är på totalt 68 sidor och är uppbyggd med liknande disposition som de flesta av socialstyrelsens handböcker. Framsidan med tydlig rubrik och underrubrik har även socialstyrelsens logga tryckt tydligt. Efter detta kommer praktisk information om publikationen, tryckår, vart man kan ladda ner den, artikel- och ISBN nr osv. Detta följs av ett förord och innehållsförteckning. Den största delen av publikationen utgörs av informativ text. Detta följs av en tydlig referenslista och en baksida.

4.2.2 Urval och avgränsning

Uppsatsens syfte är att inom ramen för den valda metoden, diskursanalys, med stöd av de valda teoretiska ramarna, analysera socialstyrelsens handbok om ensamkommande barn; ”*Ensamkommande barn och unga – Handbok om socialnämndens ansvar och uppgifter*” (Socialstyrelsen, 2019). För att analysera hur diskursen framställs och föreställningar skapas och upprätthålls kring begreppet ensamkommande barn. Samt hur dessa barn framställs i relation med de valda teorierna.

Efter att först varit inriktad på att analysera forskning om ensamkommande barn under åren 2015–2018 genom samma metod och teoriram, kunde jag redan i ett tidigt skede konstatera att detta inte skulle vara möjligt att genomföra inom omfattningen av en c-uppsats. Därför valde jag att försöka hitta material som sammanfattade forskning och praxis på ett bra sätt. Jag ville hitta kärnan till hur professionen arbetade med denna kategori och eftersom det inte var genomförbart att analysera forskningen, som ligger till grund för socialtjänstens arbete med ensamkommande, valde jag istället att analysera denna handbok. Detta gjorde även att själva insamlingen av materialet underlättades eftersom jag kunde ladda ner allt material vid ett tillfälle från socialstyrelsens hemsida (Socialstyrelsen, 2019).

4.3 Genomförande av diskursanalys

Första åtgärden i analysförloppet var att läsa texten och kartlägga de aktörer som i varierande grad var en del av diskursen i handboken. Jag valde att genomföra analysen utifrån Faircloughs tredimensionella modell och detta har styrt analysförfarandet. Jag inledde med att läsa texten utifrån dimension ett, som är textdimensionen. Detta steg hade flera syften. Först ville jag identifiera aktörerna som är delaktiga i diskursen och kategorisera dessa utifrån deras funktion i diskursen. Sedan

fortskred textanalysen genom att jag identifierade delar av diskursen som jag tolkade som kategoriserande samt skapande av identiteter och roller. Steg två i analysförfarandet syftar till att identifiera hur texten är producerad, av vem den är producerad samt vem eller vilka som är avsedda att konsumera texten. Jag identifierade *interdiskursivitet*, som är de texter och diskurser som ligger till grund för diskursen i det valda materialet. Sedan identifierade jag *intertextualitet*, som är antaganden i texten som framställs som vedertagna sanningar (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Sista steget i analysen var att koppla samman de två föregående dimensionerna med den sista dimensionen, social praktik. Detta gjorde jag genom att kombinera analyserna från textanalysen och analysen av diskursiv praktik med vald teoriram, mina egna reflektioner av social praktik och den sociala praktiken som den framställs i diskursen. Detta bidrar till en komplett diskursanalys enligt Faircloughs tredimensionella modell av kritisk diskursanalys (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, ss. 81-92).

4.4 Etiska ställningstaganden

Denna studie har tagit hänsyn till god forskningssed enligt Vetenskapsrådets publikation från 2017 (Vetenskapsrådet, 2017). Man ska enligt vetenskapsrådet ta de fyra grundprinciperna i beaktande i sitt forskningsförfarande. Dessa principer är; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2017).

Informationskravet innebär att eventuella uppgiftslämnare ska informeras om studiens syfte. Samtyckeskravet går ut på att eventuella undersökningsdeltagare skall samtycka till att medverka i studien. Konfidentialitetskravet innefattar att alla personuppgifter inom ramen av undersökningen ligger under strikt sekretess och eventuell information skall utformas så att identifiering av någon enskild utesluts. Nyttjandekravet innebär att all den information man samlar in under studiens gång endast är avsedd för forskningssyfte och får ej användas för icke-vetenskapliga syften (Vetenskapsrådet, 2017).

Då jag i min uppsats genomför en diskursanalys på Socialstyrelsens handbok om ensamkommande asylsökande barn har dessa principer inte behövts anammats. Uppsatsens enda uppgiftslämnare är jag själv och den informationen jag delar är anonymiserad och således föreligger inga etiska betänkligheter.

5 Resultat och analys

Syftet med uppsatsen och analysen är att undersöka och synliggöra diskursen om ensamkommande- och asylsökande barn samt hur dessa barn framställs och kategoriseras i socialstyrelsens handbok.

I kapitlet resultat och analys kommer jag först redovisa det resultat jag erhållit utifrån de angivna frågeställningarna uppdelat i olika kategorier med de tre dimensionerna redovisat var för sig. Eftersom analysen är en del av det metodologiska verktyget kommer jag redovisa analysen gemensamt med resultatet.

Inledningsvis i detta kapitel kommer jag kort redogöra för de aktörer som är aktiva i diskursen inom ramen av handboken samt hur de olika aktörerna deltar, om de är aktivt deltagande i diskursen eller om de nämns och hur de benämns.

Vidare kommer jag redovisa för tre av de diskurser jag genom analysen har identifierat. Dessa diskurser är; diskursen om kategorisering och identitet, den andra diskursen är diskursen om ansvar och skyldigheter och den sista diskursen är när diskurserna går emot varandra. Inledningsvis under rubriken, *5.2 Den textuella nivån* kommer jag i korthet redogöra för försättsbladet och den information som ges av detta till användaren av detta dokument.

5.1 Handbokens aktörer

I detta stycke redovisar jag för de aktörer som är förekommande i handboken. Handboken har endast en aktiv aktör, vilken är Socialstyrelsen som är utgivare av denna handbok. Övriga av de redovisade aktörerna i tabellen nedan är passiva aktörer. Med aktiv aktör syftar jag till att aktörer på olika sätt deltar i diskursen och med passiv aktör syftar jag till de aktörer som nämns men inte deltar i diskursen (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Jag kommer även kategorisera aktörerna efter min tolkning av deras funktion i diskursen. Jag sorterar in aktörerna i handboken efter följande kategorier:

Kategori 1; de som enligt diskursen är den kategori man ska arbeta med samt de som är i behov av och föremål för olika typer av insatser och stöd.

Kategori 2; är de myndigheter och beslutsfattare som använder handboken som stöd i sitt arbete samt andra aktörer som kan räknas som beslutande organ i arbetet med kategori 1.

Kategori 3; De som inte kan räknas till någon av de två föregående kategorierna och är de som har i uppgift att utföra olika uppdrag och insatser gentemot kategori 1.

Ovan nämnda kategorier redovisar jag i *tabell 5.1* nedan. Tabellen syftar till att ge läsaren en bra överblick för hur jag resonerat när jag delat in aktörerna i de tre olika kategorierna utifrån aktörens funktion i diskursen. Tabellen ger bra perspektiv över diskursens olika aktörer och deras sammanhang och förhållande till andra aktörer. Jag har valt att redovisa *skolan* i kategori 3 istället för kategori 2. Detta på grund av deras funktion gentemot kategori 1, trots att skolan tekniskt sett är en myndighet.

Kategori 1. Målgruppen	Kategori 2. Myndigheter & beslutsfattare	Kategori 3. De som har olika uppdrag och insatser gentemot kategori 1, målgruppen och inte representerar en myndighet.
Barn (675) Ensamkommande barn (192) Unga (120) Asylsökande barn (21)	Kommunen (134), Socialstyrelsen (128), Socialnämnden (121), Socialtjänsten (96), Migrationsverket (84), Socialsekreterare (15), Överförmyndare (14) Landstinget (6)	Familjehem (97) Vårdnadshavare & särskilt förordnad vårdnadshavare (70) HVB-hem (53) God man (42) Stödboende (40) Skola (16) Ställföreträdare (6)
Denna kategori förekommer i diskursen med totalt 1008 omnämningar.	Denna kategori förekommer i diskursen med totalt 598 omnämningar.	Denna kategori förekommer i diskursen med totalt 324 omnämningar.

Tabell 5.1 Redovisning av diskursens aktörer

5.2 Textuell nivå

Jag kommer nedan citera och beskriva några delar av texten som jag genom min analys dels har uppfattat som de mest framträdande och betydande samt som tydliga exempel på kategorisering av individer samt skapande av identiteter och roller. För att det ska bli enklare att följa med i texten har jag frångått rekommendationerna gällande kortare citat och kommer istället att behandla dessa citat som blockcitat. Detta för att det är flera efterföljande citat och för att det annars skulle bli rörigt i texten om jag la in dessa i löpande text. Detta tillvägagångssätt kommer tillämpas när flera citat kommer i samma stycke (Backman, 2016).

5.2.1 Försättsbladet

Handboken jag analyserar har som bekant titeln, ”*Ensamkommande barn och unga – Handbok om socialnämndens ansvar och uppgifter*”. På handbokens framsida är detta den mest framträdande texten och en av två texter som är tryckt på framsidan av handboken. Den andra texten är belägen längst ned i det vänstra hörnet av framsidan och består av Socialstyrelsens logga följt av myndighetens namn. Texten på framsidan ger information om att det är en viss kategori av människor som är i fokus för handboken, den indikerar innehållet av det tryckta materialet som behandlar ensamkommande barn. Man får även information om vilka målgruppen för handboken är samt vad den syftar till att göra. Det vill säga att handboken utgör material som förklarar vilka uppgifter och ansvar man har om man

arbetar i och under organisationen Socialnämnden med ensamkommande barn och unga. Utöver detta visar socialstyrelsens logga och namn på det mandat denna skrivelse har som är Socialstyrelsens riktlinjer för hur arbete skall bedrivas och vem som har ansvaret att bedriva arbetet.

5.2.2 Kategorisering

Några talande exempel av att man genom diskursen kategoriserar individer presenteras nedan. Jag startar detta avsnitt genom att lägga in några textavsnitt som jag analyserat som etos, hur en individs identitet skapas genom hur denne framställs i diskursen.

Handboken avser att så långt som möjligt ge svar på frågor som uppkommer i socialtjänstens handläggning av ärenden som rör ensamkommande asylsökande barn och unga. Det finns även barn som kommer till Sverige tillsammans med sina föräldrar. Handboken beskriver inte ärendehandläggningen för dessa grupper av barn (Socialstyrelsen, 2016, s. 7).

Benämningen *ensamkommande barn* används i texten synonymt med *ensamkommande asylsökande barn*. När benämningen *asylsökande barn* används beror det på att regelverket, exempelvis på skolans och hälso- och sjukvårdens område omfattar den vidare målgruppen, dvs. även barn som kommer med sina asylsökande föräldrar (Socialstyrelsen, 2016, s. 7).

Med *unga* avses personer som fyllt 18 men inte 21 år (Socialstyrelsen, 2016, s. 7).

Med ensamkommande barn avses ett barn under 18 år som vid ankomsten till Sverige är skilt från båda sina föräldrar eller annan ställföreträdare. Ett asylsökande barn kan även vid senare skede anses som ensamkommande om han eller hon då står utan någon ställföreträdare (Socialstyrelsen, 2016, s. 9).

Det finns inte någon uttrycklig reglering om när ett barn inte längre är att anse som ensamkommande. Den som fyllt 18 år är dock inte längre ett barn. Ett barn anses vidare inte vara ensamkommande när en förälder, eller annan vuxen som trätt i förälders ställe, faktiskt tar hand om barnet eller får den rättsliga vårdnaden överförd till sig (Socialstyrelsen, 2016, s. 9).

Barn som kommer till Sverige utan sina vårdnadshavare omfattas av samma regelverk till skydd för sina rättigheter som andra minderåriga som av olika skäl inte kan bo med sina föräldrar (Socialstyrelsen, 2016, s. 9).

Barn i Sverige har enligt 6 kap. 1 § föräldrabalken, FB, rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn ska behandlas med aktning för sin person och egenart och inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Det är vårdnadshavaren som ansvarar för att barnets grundläggande behov blir tillgodosedda. För ensamkommande asylsökande barn ankommer det på den gode mannen att se till så att barnets behov enligt kap 6. 1 §FB tillgodoses (Socialstyrelsen, 2016, s. 10).

Så snart det är möjligt ska överförmyndarnämnden utse en god man för det ensamkommande barnet efter ansökan av Migrationsverket eller socialnämnden. Den gode mannen ska se till att asylansökan lämnas in och att barnet anmäls till skolväsendet i den kommun där barnet vistas (Socialstyrelsen, 2016, s. 15).

Den gode mannen ska vara det nav kring vilket barnets alla angelägenheter samordnas (Socialstyrelsen, 2016, s. 19)

Barnet är dock inte formellt behörig att själv ansöka om uppehållstillstånd. Enligt 18 kap. 4 § UtL ska den gode mannen ansöka om uppehållstillstånd för barnet, om det inte är uppenbart obehövlig (Socialstyrelsen, 2016, s. 19).

Ensamkommandes barns behov ska utredas utifrån samma regler och rutiner som gäller för utredningar av andra barn som kan behöva socialtjänstinsatser (Socialstyrelsen, 2016, s. 22)

Detta är några av de textavsnitt jag anser som väldigt signifikativa för hur en individs identitet skapas genom diskursen. Var för sig är dessa citat intetsägande men när man läser texten i sin helhet sammanfattas diskursen där det skildras en individ som har en identitet samt vilka delar som saknas i identiteten, individen tillhör en grupp och utesluts samtidigt ur andra grupper. Identiteten som skapas i diskursen är den av en individ som inte har sina föräldrar närvarande, är under 18 år, inte svensk, troligtvis inte pratar svenska, anses oförmögen att företräda sig själv gentemot myndigheter samt att man inte är som andra barn, man tillhör inte normen. Den mest uppenbara faktorn som bidrar till identitetsskapandet är att man inte är svensk och att man inte bor i Sverige, men man har för avsikt att ansöka om att få göra detta. Dessutom är individen utan föräldrar och detta bygger vidare på individens identitet som en person i behov av företrädare, man är nu en icke svensk, omyndig individ som vill ansöka om att få uppehålla sig i Sverige. Man har nu blivit ett ensamkommande asylsökande barn. Innan individen ansökte om asyl var man bara ett vanligt barn. Individens identitet har skapats genom användning av språket i diskursen (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

Hornscheidt & Landqvist (2014) menar att trots att kategorisering av människor ofta är nödvändigt är det också förenat med vissa risker. Man riskerar att diskriminera människor genom att sortera in dem i kategorier utan att de får vara delaktiga i detta. Kategoriseringen som sker i diskursen är tillämpning av makt. De är enligt Foucault de som äger diskursen som har makten, det är de som har högre status än barnen, som får kategorisera (Foucault, 1993).

5.2.3 Ansvar och skyldigheter

Socialstyrelsen (2016) skriver i förordets första rader att: "Kommunen har ansvar för det praktiska mottagandet av barn som kommer till Sverige utan sina vårdnadshavare" (s.3). Citatet förbinder processen, det praktiska mottagandet med subjektet ensamkommande och den som har ansvaret för processen är kommunen och detta är ett talande exempel för hur transitivityt yttrar sig i diskursen (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 87).

Ett exempel på hur *modalitet* yttrar sig i diskursen är följande citat: "Ofta krävs också att särskild hänsyn tas till den specifika situationen som ensamkommande barn och unga befinner sig i" (Socialstyrelsen, 2016, s. 3). Här framstår det som att alla ensamkommande barn och unga är drabbade av en oförklarlig men vanligt förekommande situation. Det framgår inte vad denna situation beror på, det framställs som en sanning att alla ensamkommande barn och unga befinner sig i en specifik situation som bör tas i beaktande. Ingen ansvarig finns tillgänglig för att ta ansvar eller ställas till svars (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 87).

Ett av avsnitten i handboken handlar om åldersbedömningar och jag har valt ut två citat som jag uppfattat som intressanta att analysera. Detta då de lägger över allt ansvar på en individ och den som ställer krav är en svensk myndighet. Detta aktualiserar också begreppet maktförhållandet på ett talande sätt;

Många asylsökande saknar identitetshandlingar. I samband med att en person ansöker om asyl registrerar Migrationsverket normalt den ålder som personen uppger sig ha, såvida det inte är uppenbart att det rör sig om en vuxen person. Om personen inte kan visa sin ålder och Migrationsverket bedömer att den uppgivna åldern inte stämmer kan den registrerade åldern ändras. En åldersbedömning kan även göras senare under asylutredningen. Den asylsökande har bevisbördan för att göra sin identitet sannolik, vilket inkluderar åldern (Socialstyrelsen, 2016, s. 12)

Ytterligare ett exempel från diskursen i handboken som även det handlar om åldersbedömningar är;

I maj 2016 gav regeringen Rättsmedicinalverket uppdraget att genomföra medicinska åldersbedömningar. Dessa kommer att genomföras med hjälp av tandmognadsbedömning samt bedömning av tillväxtzonen i lårbenets undre del... Migrationsverkets bedömning av en persons ålder går inte att överklaga, men kan tas upp i samband med att Migrationsverkets beslut i frågan om uppehållstillstånd överklagas (Socialstyrelsen, 2016, s. 13)

Citatet ovan är intressant av flera anledningar. Den mest framträdande anledningen är att man uppfattar att en ålderssuppskrivning per automatik skulle leda till ett negativt beslut i frågan om uppehållstillstånd, ett beslut man skulle ha anledning att överklaga. Rätten att överklaga begränsas till att endast vara möjlig för ett eventuellt avslagsbeslut och åldersbedömningen i sig är helt obestridlig. I båda diskurserna väljer Socialstyrelsen att skriva att detta berör flertalet myndighetsaktörer å ena sidan och *personer* å andra sidan. I denna del av diskursen har man frångått tidigare benämning av gruppen ensamkommande- och asylsökande barn- och unga för att här använda sig av benämningen *personer*. Även i denna diskurs blir obalansen i maktförhållandet väldigt tydlig, dessutom underlåter man sig inte ens att skriva att det handlar om åldersbedömningar på barn utan på personer. Detta exempel är talande för den maktobalans som råder mellan myndighet och individ (Foucault, 1993).

5.2.4 När diskurserna går emot varandra

En av de intressantaste diskurserna jag hittade under min analys av handboken är den del i handboken som handlar om ensamkommande barn som är gifta. Detta avsnitt i diskursen initieras av en rubrik som lyder som följer; ”Sverige tillåter inte barnäktenskap” (Socialstyrelsen, 2016, s. 25). Detta citat är ytterligare ett exempel för modalitet. Man uttrycker att enligt äktenskapsbalken i Sverige är normen att barn inte tillåts ingå äktenskap. Under rubriken framgår i första stycket av texten följande information; ”Av 2 kap. 1 § äktenskapsbalken framgår att den som är under 18 år inte får ingå äktenskap” (Socialstyrelsen, 2016, s. 25). Det är nu denna diskurs blir intressant, nästa del i texten lyder som följer;

Sverige erkänner inte heller barnäktenskap som ingåtts utomlands om en av parterna vid tidpunkten för äktenskapets ingående hade anknytning till Sverige genom medborgarskap

eller hemvist. Om barnäktenskapet inte är giltigt i den stat där det ingicks, vilket skulle kunna vara fallet om det ingåtts under resan till Sverige, är äktenskapet inte heller giltigt i Sverige. I praktiken aktualiseras frågan om ett formellt erkännande av ett utländskt äktenskap först då en uppgift om äktenskap ska föras in i folkbokföringsregistret. Bedömningen görs då av Skatteverket utifrån de uppgifter som finns tillgängliga (Socialstyrelsen, 2016, s. 25).

Efter den inledande rubriken och den efterföljande första meningen, där det framgår tydligt hur inställningen till barnäktenskap är konstituerad, börjar man i efterföljande textavsnitt framstå som alltmer förvirrad och oklar i sin åsikt. Man redovisar tydligt för under vilka premisser man inte tillåter förekomsten av barnäktenskap men i sina tydliga definitioner skapar man utrymme åt tolkningar som går åt helt motsatt håll. Man kan dra slutsatsen att om ingen av parterna hade anknytning till Sverige vid äktenskapets ingående skulle äktenskapet erkännas av Sverige, detta tvärt emot de två inledande påståendena. I sista delen av citatet framstår det även som Socialstyrelsen avsäger sig eventuellt ansvar över dessa situationer då man hänvisar till en annan myndighet som ansvarig aktör i frågan om barnäktenskap. Dessutom är denna myndighet inte en av de som anges som målgrupp för denna handbok.

Vidare i samma stycke fortgår diskursen om barnäktenskap med att redogöra för barn som är under 15 år gamla;

Utgångspunkten i den svenska lagstiftningen är att ett barn under 15 år har ett absolut behov av skydd mot sexuella handlingar. Den som har samlag eller genomför annan sexuell handling med barn under 15 år gör sig skyldig till sexualbrott enligt 6 kap. 4–5 §§ i brottsbalken, BrB. Enligt SOSFS 2014:6 bör socialnämnden vid misstanke om brott mot barn skyndsamt göra en polisanmälan, såvida det inte strider mot barnets bästa... Barnets bästa är resultatet av en sammanvägd bedömning av barnets vilja och åsikt, kunskap om barnet samt vetenskap och beprövad erfarenhet... Barn befinner sig ofta i en beroendeställning gentemot anhöriga eller andra... Förhållandena kan kompliceras ytterligare om paret har eller väntar barn (Socialstyrelsen, 2016, s. 25)

Precis som föregående citat börjar diskursen med att göra ett resolut avstamp i sitt avståndstagande mot barnäktenskap, denna gång genom att aktualisera rådande lagstiftning samt de repressalier man riskerar om man skulle bryta mot lagen i fråga. Sedan ställer man barnets bästa mot den inledande tydligheten och diskursen vacklar något, helt plötsligt byts den inledande säkra positionen ut mot att barnets åsikt, vad man vet om barnet sedan tidigare samt nämndens tidigare erfarenheter av detta är faktorer att ta hänsyn till i en bedömning. Efter detta följer ett påstående som styrker citatets inledande del om ett avståndstagande mot barnäktenskap. Man fastställer att barnen i fråga med stor sannolikhet befinner sig i en beroendeställning och således också kan antas inte våga uttrycka sina egna åsikter. Diskursen avslutas med att ta upp ytterligare en försvårande faktor, om barnet i fråga skulle vara gravid eller har fött ett barn. Detta är ett paradoxalt faktum som aktualiseras och försvårar bedömningen ytterligare. Å ena sidan är en graviditet eller en redan genomförd födsel ett obestridligt bevis på att man gjort sig skyldig till sexualbrott och å andra sidan att barnet i fråga är i behov av ytterligare stöd, speciellt eftersom man ansökt om asyl och befinner sig i en asylprocess. Detta

exempel visar på hur myndigheten genom att använda sig av komplexa formuleringar skapar otydlighet. När det råder otydlighet måste denna tolkas av någon och i förhållandet barn och myndighet har alltid myndigheten tolkningsföreträde och exemplifierar maktförhållandet mellan barnen och myndigheter enligt Foucault (1993).

5.3 Den diskursiva praktiken

I analysen av den diskursiva praktiken har jag analyserat hur texten är producerad och hur den konsumeras. För att göra det har jag analyserat vilka diskurser som ligger till grund för handboken samt hur dessa diskurser implementeras i texterna. Vidare har jag genom analysen av handboken försökt identifiera antaganden och påståenden som i handboken framställs som fakta och vedertagna sanningar, detta utan att några referenser eller belegg för detta framställs i diskursen.

5.3.1 Producent och konsumenter

Det är socialstyrelsen som är utgivare till handboken och de som kan anses vara producent av diskursen som handboken utgör. Handboken utger sig för att ha till uppgift att fungera som hjälpmedel och stöd i det dagliga arbetet med ensamkommande- och asylsökande barn. Målgrupp för handboken anges vara de praktiker som själva har ensamkommande- och asylsökande barn som målgrupp. Något som citatet nedan också beskriver tydligt;

Handboken riktar sig i första hand till socialsekreterare och beslutsfattare inom socialtjänsten, som har ansvar för handläggning av ärenden som rör ensamkommande asylsökande barn. Den syftar till att underlätta tillämpningen av gällande regler inom detta område och bidra till likvärdighet och rättssäkerhet (Socialstyrelsen, 2016, s. 3).

Vidare ger handboken förslag på andra möjliga målgrupper inom det sociala arbetets sfär som även de skulle kunna dra nytta av att använda denna handbok i sitt arbete med de ensamkommande asylsökande barnen;

Innehållet i handboken är anpassat till socialsekreterare som tar emot, utreder, initierar och följer upp insatser. Den kan också vara användbar för föreståndare och övrig personal i hem för vård eller boende (HVB) för ensamkommande barn (Socialstyrelsen, 2016, s. 7).

Man nämner i handboken att handboken har flera konsumenter än de som presenterats ovan, dessa presenteras inte specifikt i den inledande texten med undantag för Migrationsverket;

Även om socialnämndens ansvar och uppgifter är i fokus berörs översiktligt även andra myndigheters ansvar, främst Migrationsverkets (Socialstyrelsen, 2016, s. 7)

Detta påvisar vilka målgrupperna för handboken är och vilka som är mottagare av diskursen. När man läser vilka konsumenterna av materialet och diskursen är förstår man att det utan tvivel är ett stort antal praktiker som tar del av denna skrivelse och att den har stor betydelse och inverkan på diskursen. Diskursen utgör riktlinjer och regelverk för en hel profession och i diskursen skapas och upprätthålls flera myndigheters och aktörers perspektiv i arbetet med ensamkommande asylsökande barn (Winther

Jørgensen & Phillips, 2000). Man definierar diskursens deltagare och tilderar dessa olika roller och betydelse. Man skapar en verklighet genom alla de aktörer som är delaktiga i diskursen och enligt Wenneberg (2010) är detta socialkonstruktivismens kärna, att man skapar en verklighet i olika roller och relationer.

5.3.2 Interdiskursivitet

Jag har genom min analys av handboken identifierat flertalet texter som utgör de diskurser som ligger till grund för diskursen i den analyserade handboken. Eftersom detta material är omfattande kommer jag redovisa detta material övergripande med hjälp av *tabell 5.3.1*. Först redovisar jag mängden och typen på det material som man baserar diskursen på. Vidare kommer jag redovisa det material som förekommer i texten direkt genom olika typer av citat, detta material redovisas även det, övergripande.

Typ av text som utgör grund till diskursen i handboken	Antal texter som utgör grund till diskursen i handboken
Departementspromemoria	4
Propositioner	17
Statens offentliga utredningar (SOU)	2
Socialstyrelsens författningar	10
Socialstyrelsens handböcker	6
Meddelandeblad från Socialstyrelsen	2
Övriga publikationer från Socialstyrelsen	4
Övrig litteratur	18

Tabell 5.3 Redovisning av de diskurser som ligger till grund för handboken

Övriga diskurser som utgör grunden till handbokens diskurs är den juridiska diskursen. Denna förekommer löpandet genom hela handboken och anträffas i några olika former. Diskursen om lagar förekommer genom citat till ett specifikt lagrum i löpande text, ett exempel på detta är: ”Av 1 kap. 2 § SoL framgår nämligen att barnets bästa ska beaktas i alla ärenden som rör barn och vara avgörande vid beslut och åtgärder som rör vård- eller behandlingsinsatser för barn” (Socialstyrelsen, 2016, s. 11). I vissa andra fall har man infogat en informationsruta som redovisas nedan i *figur 5.3.2*. Citatet är mer omfattande än den tidigare redovisade typen av citat som endast förekommer i löpande text. Blockcitatet i *figur 5.3.2* citerar betydligt mer text än det löpande citatet samt så är blockcitatet placerat i en färgad ruta. Färgen i rutan kontrasterar blockcitatet från övrig text och detta gör att citatet sticker ut och synliggörs tydligt i texten:

1 § femte stycket lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl., LMA

I 2 och 3 §§ finns särskilda bestämmelser om mottagande av barn under 18 år som vid ankomsten till Sverige är skilda från båda sina föräldrar eller från någon annan vuxen person som får anses ha trätt i föräldrarnas ställe, eller som efter ankomsten står utan sådan ställföreträdare (ensamkommande barn)
/.../

Figur 5.3.2 Ett exempel på blockcitat som förekommer genom hela handboken (Socialstyrelsen, 2016, s. 9).

Den sista typen av juridisk diskurs som jag identifierat som interdiskursivitet förekommer vid enstaka tillfälle i handbokens diskurs. Anledningen till att jag redovisar detta är för att diskursen redovisas i ett eget stycke och införlivas då i sin helhet i handbokens diskurs. Ett av exemplen på ett sådant stycke har rubriken "Ensamkommande barns rättigheter" (Socialstyrelsen, 2016, s. 10) och redogör för just det rubriken antyder, barns rättigheter. Man tar upp barnkonventionen och att Sverige har ratificerat denna samt så hänvisar man till och redovisar för de fyra grundprinciperna: "I barnkonventionen finns fyra grundprinciper som ska ingå som en naturlig del i alla beslut och åtgärder som rör barn" (Socialstyrelsen, 2016, s. 10). De fyra grundprinciperna som anges är, artikel 2, artikel 3, artikel 6 samt artikel 12. Dessa artiklar redovisas citerade i en punktlista och efter detta refereras till artikel 22 i barnkonventionen i löpande text. Denna del av diskursen bygger inte bara tydligt på en annan diskurs, den om barns rättigheter, utan den återges mer detaljerad och beskrivs närmre än andra förekommande citat i handbokens diskursiva praktik.

5.3.3 Intertextualitet

Jag kommer här redovisa några citat ur handboken som exemplifierar intertextualitet i diskursen. De första två citaten behandlar ämnet god man och hur dennes uppdrag är utformat samt de krav som ställs på en god man: "Den gode mannen ska vara det nav kring vilket barnets alla angelägenheter samordnas....En god man ska vara erfaren, rättrådig och i övrigt lämplig för uppdraget. Hans eller hennes lämplighet ska kontrolleras i den utsträckning det behövs" (Socialstyrelsen, 2016, s. 19). För det första ställs kraven att en god man skall fungera som ett nav, vad detta betyder i realiteten blir en subjektiv bedömning för den som tar del av diskursen. Vidare ställs krav på erfarenhet, rättrådighet och lämplighet. Vad man menar med detta eller hur en man ska kunna mäta om en person har dessa egenskaper framgår inte heller. Detta blir subjektiva påståenden som inte backas upp av fakta, ett exempel på intertextualitet (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

Det andra exemplet handlar om familjehemsvård och citatet rör en placering i enskilt hem;

Om ett barn vid enstaka tillfälle och under en kortare tid vårdas i en familj som det känner väl sedan tidigare, till exempel hos en anhörig, behöver hemmet inte utredas på samma sätt som det gäller för ett hem som är främmande för barnet. Påfrestningarna får då antas vara mindre för såväl barnet som för familjen. Om socialtjänsten har anledning att misstänka att det är olämpligt att barnet vistas i det aktuella hemmet bör nämnden enligt förarbetena, naturligtvis inte medverka till att barnet placeras där utan att förhållandena först utreds. Vilka uppgifter om hemmet som behöver hämtas in före beslutet får bedömas i varje enskilt fall (Socialstyrelsen, 2016, s. 40).

Här uttrycker texten att man kan göra ett antagande som inte behöver baseras på annat än uppfattningen om att man är tryggare hos sin familj samt personer man känner sedan tidigare, man utgår från en sorts familjenorm. Vidare uttrycker man att "...om socialtjänsten har anledning att misstänka..." (Socialstyrelsen, 2016, s. 40) detta kan bli något paradoxalt för läsaren av texten och deltagare i diskursen, hur ska man på samma gång anta att det är tryggare i ett sådant hem samtidigt som man ska vara misstänksam mot placeringens lämplighet. Detta blir återigen en subjektiv tolkning som praktiker för göra på plats utan direkt och tydligt stöd av handboken. Detta citat styrks inte på något sätt av fakta eller med en referens utan framförs som en vedertagen sanning, ännu ett exempel på intertextualitet (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

5.4 Social praktik

De två tidigare delarna av analysen har försökt kartlägga diskursens textuella uppbyggnad samt den diskursiva praktikens uppbyggnad. Här ska jag försöka koppla ihop detta med den sociala praktiken, hur diskursen manifesterar sig i det verkliga livet och hur den påverkar människor som deltar och berörs av diskursen, diskursens konsekvenser (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 90).

Jag börjar med ett exempel på en situation jag själv följt under min tid på ett HVB-hem i Mellansverige. Det handlar om en omyndig person, som anlände till Sverige ensam. Hen hade flytt till Sverige på grund av att hens familj inte accepterade hens sexuella läggning. När hen hade försökt visa sina föräldrar denna del av sig själv, resulterade detta i misshandel och att hen blev inlåst i en källare under flera månader. Fadern försköt barnet helt och accepterade inte att ett av hans barn hade en i hans ögon, avvikande sexuell läggning. Barnet lyckades fly från källaren och var även tvungen att fly från landet då hen bodde i en stat som delade faderns uppfattning om vad som är normalt och vad som är avvikande. Hen kom till Sverige och identifierades av de svenska myndigheterna som ensamkommande asylsökande barn och placerades så småningom i ett HVB - hem. Barnet kom till Sverige för att hen hade en önskan om att bo hos en släkting som var bosatt i södra Sverige men detta ansåg inte socialtjänsten som lämpligt i det initiala utredningsskedet. Barnet var av den bestämda uppfattningen av att hen ville bo med sin släkting och släktingen i fråga var av samma uppfattning. Socialtjänsten förde samtal med släktingen vid några tillfällen men valde att placera barnet inom vård av socialtjänst, på HVB – hem, i avvaktan på att utredningen skulle bli slutförd och ett slutgiltigt beslut skulle fattas. När utredningen var klar kallades barnet till ett möte där man skulle förmedla beslutet och en motivering till beslutet. Det barnet fick förmedlat var att socialnämnden gjort

bedömningen att en fortsatt placering på HVB – hemmet var aktuell, det var inte aktuellt att bli placerad i ett enskilt hem trots att de var nära släkt. Detta motiverades med att socialtjänsten i sin utredning av släktingens lämplighet kom fram till att de inte kunde utesluta risk för barnet att bo med släktingen. Utredningen bestod av två telefonsamtal med släktingen.

Det för barnet negativa beslutet gjorde att barnet blev ledset och argt, hen upplevde sig djupt kränkt och kände inte att hens vilja blev respekterad. Hen upplevde beslutet som att hen blev straffad och tvingad till att bo på HVB – hemmet mot sin vilja.

När man kopplar denna iakttagelse av den sociala praktiken och ställer detta mot ett av de tidigare citaten från diskurser som jag analyserat kan det upplevas som att diskursen verkar kontrastera med den sociala praktiken:

Om ett barn vid enstaka tillfälle och under en kortare tid vårdas i en familj som det känner väl sedan tidigare, till exempel hos en anhörig, behöver hemmet inte utredas på samma sätt som det gäller för ett hem som är främmande för barnet. Påfrestningarna får då antas vara mindre för såväl barnet som för familjen. Om socialtjänsten har anledning att misstänka att det är olämpligt att barnet vistas i det aktuella hemmet bör nämnden enligt förarbetena, naturligtvis inte medverka till att barnet placeras där utan att förhållandena först utreds. Vilka uppgifter om hemmet som behöver hämtas in före beslutet får bedömas i varje enskilt fall (Socialstyrelsen, 2016, s. 40).

Om man fortsätter att ställa detta exempel från verkligheten mot diskursen förstärks känslan av kontrasten mellan den sociala praktiken och diskursen:

En av grundprinciperna för vård utanför det egna hemmet är den så kallade anhörigprincipen. När ett barn ska placeras ska det, enligt 6 kap. 5 § SoL, i första hand övervägas om barnet kan tas emot av någon anhörig eller annan närstående. Barnets bästa skall dock alltid beaktas (1 kap. 2 § SoL) (Socialstyrelsen, 2016, s. 39)

Det ensamkommande barnet behöver få information, vara delaktig i sin placering och kunna påverka sin situation (Socialstyrelsen, 2019, s. 36)

Genomförandet av utredningen behöver dock anpassas till den särskilda situation som ensamkommande barn befinner sig i (Socialstyrelsen, 2016, s. 22)

Socialtjänsten behöver därför vara lyhörd för barnets och ställföreträdarens önskemål när det gäller placeringsform och val av hem (Socialstyrelsen, 2016, s. 34)

Kontrasten blir således tydlig när man kopplar samman diskursens text- och praktik analys med exempel från den sociala praktiken. Jag beskriver med hjälp av de tre dimensionerna i Faircloughs modell en individ som anländer till Sverige och som får en ny identitet skapad av myndigheterna i detta land, helt plötsligt tillhör hen en grupp som kallas ensamkommande asylsökande barn och detta medför en uppsjö av krav och rättigheter som hen ska förhålla sig till. Vidare anses man inte förmögen att ta egna beslut, man får ha en åsikt men det säkerställer inte att man får sin vilja respekterad. När man genom analysen särskådar diskursen uppenbarar sig en diskurs som i grunden menar väl, uppsåtet är att skapa riktlinjer för professionen att luta sig mot i deras dagliga arbete med ensamkommande asylsökande barn och unga. Men stundtals blir diskursen både förvirrande och motsägelsefull något

som blir uppenbart när man kombinerar diskursanalysens dimensioner text och diskursiv praktik med dimensionen social praktik. Resultatet kan således sammanfattas med ett sista avslutande citat från denna diskurs:

”Det konstateras att många ensamkommande barn har lågt förtroende för myndigheter”
(Socialstyrelsen, 2016, s. 62)

5.5 Resultatsammanfattning

Nedan redovisar jag mina forskningsfrågor och i sammanfattad form det resultat som framkommit utifrån analysen och tolkningen av analysen.

- Hur ser diskursen om ensamkommande asylsökande flyktingbarn ut i socialstyrelsens handbok gällande ensakommande- och asylsökande barn?
- Hur konstrueras bilden av ensamkommande asylsökande flyktingbarn i denna handbok?
- Hur skulle denna konstruktion av ensamkommande påverka socialt arbete?

5.5.1 Hur diskursen ser ut

Diskursen skildrar mestadels barnen som en homogen grupp. En grupp av individer med liknande erfarenheter och upplevd problematik. Denna grupp beskrivs vara i behov av stöd och skydd och individerna som tillhör gruppen anses oförmögna att ta hand om sig själva och alla ska tillförordnas en god man vid ankomsten till Sverige. Barnen är alla vid ankomsten antingen permanent eller tillfälligt föräldralösa och alla saknar vårdnadshavare eller ställföreträdare samt att de vid ankomsten till Sverige är under 18 år. Diskursen tar upp det ansvar olika myndigheter har för dessa barn samt de olika insatser som kan sättas in beroende på individens skiftande behov. Barnens rättigheter beskrivs genom olika lagar och föreskrifter samt barnkonventionen. Barnens skyldigheter beskrivs på olika sätt, där de mest talande exemplet är att barnen har ansetts ha bevisbördan för att styrka sin identitet och sin ålder.

Stundtals är diskursen motsägelsefull och i dessa fall börjar man med ett påstående om att något absolut förhåller sig på ett visst sätt för att sedan argumentera för att så inte är fallet. Ett tydligt exempel på detta är diskursen om barnäktenskap som jag exemplifierat och citerat tidigare. Detta skapar förvirring hos den som läser och skall tolka texten. En handbok som syftar till att ge vägledning och stöd i det praktiska arbetet behöver ha en tydlig diskurs för att detta ska kunna uppnås. I detta fall riskerar diskursen att upplevas som otydlig vilket lämnar utrymme för egna tolkningar av materialet. Något som i sin tur även kan leda till subjektiva tillämpningar av diskursens riktlinjer.

Det är när myndigheter sorterar in individer i grupper som maktutövningen blir tydligast i diskursen. Samtidigt som man genom sin makt kategoriserar individer, tilldelar man individerna nya identiteter. Myndigheterna ställer upp nya normer som de ska förhålla sig till och klarar man inte det riskerar barnen att stigmatiseras (Goffman, 2011).

5.5.2 Konstruktionen av barnen

Vid analysen av diskursen kunde jag även tydligt se hur en bild av dessa barn växte fram i Socialstyrelsens beskrivning och kategorisering av barnen. Man väljer i diskursen att benämna barnen på ett sätt som grundar sig i deras situation. Alltså barnen anländer till Sverige utan vårdnadshavare eller föräldrar, vilket betyder att de anländer ensamma för att söka asyl och detta väljer man som samlingsnamn på dessa barn. Man kategoriserar dem som ensamkommande asylsökande barn. Detta beskriver deras situation men inte individen. Individen tillskrivs istället andra attribut som handboken många gånger påstår att dessa barn har och detta görs utan att säkerställa dessa påståenden. Man använder ord som; de flesta, många, majoriteten av dessa barn, när man beskriver vilka upplevelser, trauman eller problematik de eventuellt kan ha.

I detta fall är det de olika myndigheterna som innehar makten att kategorisera dessa individer, vilket man också gör genom hela diskursen. Genom denna kategorisering framställs individernas identitet som även denna tillskrivs människor utan deras medgivande, man får reda på att man tillhör denna grupp när man kommer till Sverige och söker asyl. Man beskrivs ha rätt till samma skyddsnet som andra barn vilket då skulle betyda att man på något sätt är annorlunda än andra barn. Enligt Goffman (2011) kan kategoriseringen bidra till att diskriminera och stigmatisera dessa individer utifrån de kategoriseringar som görs genom diskursen.

5.5.3 Konsekvenser för socialt arbete

Att institutioner och myndigheter utan medgivande eller mandat kategoriserar och sätter namn på en hel grupp av människor kan få konsekvenser, i synnerhet om denna grupp inte accepterat det mandat som myndigheterna anser sig inneha eller om diskursen som utger sig för att vara styrdokument istället skapar otydlighet i sin tillämpning. I detta fall förhåller det sig just på detta sätt. Barnen är inte delaktiga i framställningen av sina nya identiteter och i kategoriseringen av dem. Det är stundtals otydligt hur man ska tillämpa handboken i det sociala arbetets praktik.

En konsekvens som kan uppstå på grund av bristande delaktighet i skapandet av barnens identiteter kan bli att barnen inte har förtroende för myndigheterna som berörs på grund av att man inte håller med om eller känner igen sig i myndigheternas beskrivning av sig själv som individ (Goffman, 2011). En annan faktor som bidrar till brist på förtroende för myndigheter är otydlighet i tillämpandet av regler och föreskrifter. Om socialarbetare behöver göra subjektiva tolkningar av den handbok som ska fungera som styrdokument för professionen är det ofrånkomligt att det kommer ske bedömningar som skiljer sig från varandra. Dessa olika bedömningar kommer kunna upplevas av barnen som inkonsekventa och att de socialarbetare och myndigheter som arbetar med dessa individer gör sina bedömningar godtyckligt och inkonsekvent. Förtroende är en viktig del av det sociala arbetet och en förutsättning för att man som social arbetare tillvaratar individens intressen.

En annan av de konsekvenser som kan uppstå genom att diskursen kategoriserar, skapar identiteter och stigmatiserar individer är att man diskriminerar människor (Goffman, 2011). Man utesluter individer genom att skapa och definiera gruppen ensamkommande asylsökande barn.

6 Diskussion

I detta kapitel sammanfattas metoddiskussionen, resultatdiskussionen samt de slutsatser jag kunnat göra utifrån min analys av Socialstyrelsens handbok (Socialstyrelsen, 2016). Jag kommer även kort nämna mina tankar om fortsatt forskning som manifesterat sig under arbetet med denna uppsats.

Syftet med denna uppsats är att genom diskursanalys undersöka hur diskursen om barn som kommer till Sverige utan föräldrar eller andra vårdnadshavare ser ut inom ramen för det valda materialet, hur bilden av dessa, så kallade ensamkommande barn konstrueras i Socialstyrelsens handbok och hur detta skulle kunna påverka det sociala arbetet för de som använder sig av denna handbok. Jag syftar även till att, med utgångspunkt i handboken, undersöka om det förekommer strukturella missförhållanden när det gäller samhällets insatser för dessa individer. Den valda metoden är kritisk diskursanalys och specifikt Faircloughs tredimensionella modell av denna metod. Denna modell delar upp diskursen i tre delar och man kan således analysera diskursen i tre steg varav de första två stegen analyserar texten endast med hjälp av Faircloughs modell medan det sista steget i modellen behöver stöd av en teori för att ge en rättvis beskrivning av den sociala praktiken. I detta skede har jag även valt att koppla min egen erfarenhet av den sociala praktiken till min analys av diskursen, något som jag kommer redogöra för under metodologiskt dilemma.

6.1 Metoddiskussion

Något som ofta kommer upp i en diskussion om diskursanalys är de svårigheter man som användare av kritisk diskursanalys som metod, stöter på i relationen mellan diskursiv praktik och social praktik. Detta tydliggörs i beskrivningen av metoden i litteraturen, speciellt när man angriper en diskursanalys med Faircloughs metod (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Vad det specifikt handlar om är att gränsen mellan diskursiv praktik och social praktik inte är tydlig specificerad. Man får pröva sig fram och det framgår inte hur mycket social analys som faktiskt krävs. Det finns även vissa ottydligheter gällande vilka teorier som lämpar sig bäst för en analys av detta slag. Även här får man pröva sig fram och försöka finna en teoriram som lämpar sig väl för analysen. Själv utgick jag från mitt undersökningsmaterial och valde teorier utefter detta. Jag ville undersöka hur något framställs och skapas, därav utgick jag från socialkonstruktivism. Detta utgjorde tillsammans med diskursanalysen som metod också grunden i min teoretiska ram. Dessa två teorier tillsammans med teorier om makt, normer, identitet och stigmatisering visade sig vara ett bra koncept för denna typ av uppsats och passade väl in med den valda metoden. Jag analyserade texten utifrån de tre dimensionerna i Faircloughs modell och tillämpade mina teorier där de erfordrades. Metoden och teorierna tillsammans med mina egna erfarenheter av den sociala praktiken skapade ett bra verktyg för analysen i sin helhet.

6.1.1 Validitet, reliabilitet och replikerbarhet

Validitet handlar om att man i sin mätning eller analys av material faktiskt mäter det man avser att mäta (Bryman, 2011, ss. 50-52). Jag har i denna uppsats ämnat analysera Socialstyrelsens handbok genom kritisk diskursanalys med stöd av presenterade teorier. Jag anser att jag analyserar det jag har haft för avsikt att analysera samt att jag har redovisat för de steg jag vidtagit i min analys av materialet. Därför bedömer jag att uppsatsen har hög validitet. Något som kan dra ner nivån av validitet i studien är studiens replikerbarhet, vilket jag återkommer till nedan.

Reliabilitet syftar till att besvara frågan om ett undersökningsresultat skulle kunna replikeras om man genomförde den på nytt, eller om resultatet framkommit genom inflytande från slumpmässiga eller tillfälliga faktorer (Bryman, 2011, s. 49). I denna studie beskriver jag väl de använda analysmetoderna och de tillämpade teorierna och detta bidrar till att en hög reliabilitet erhålls. Replikerbarhet i en studie avser möjligheten för andra forskare att reproducera en annan studies resultat i en egen studie som är genomförd med samma metoder och tillvägagångssätt (Bryman, 2011, s. 169). Studiens replikerbarhet är som jag ser det uppdelad i två delar. Den ena är de faktorer som är statiska i studien som exempelvis de valda teorierna eller metoden. Dessa delar beskrivs väl i studien och är därför lätta att replikera. De dynamiska faktorerna är tolkningen av materialet. Trots att jag tolkat diskursen med stöd av teorierna är det jag som forskare som står för tolkningen. Detta gör att jag som forskare bidrar med individuella faktorer till undersökningen som inte går att replikera. Dessa består framförallt av min förförståelse samt forskarens sätt att tolka materialet tillsammans med diskursens kontext, detta återkommer jag till nedan.

6.1.2 Förförståelse

Förförståelse är något man som forskare bör vara medveten om. Detta är ett fenomen som är svårt att komma ifrån då man som forskare inte helt kan separera sig från sin förståelse. Det är snarare så att den förståelsen man har styr valet av ämne, material, teorier och metod. Detta är även fallet med denna studie. Min förförståelse av barnen som handboken handlar om är att de är en utsatt grupp. Denna förförståelse har jag samlat på mig genom de erfarenheter och upplevelser jag varit med om. Min tolkning av dessa upplevelser har bidragit till att skapa en förförståelse. Detta i sin tur bidrar till att jag har en åsikt om att en diskursanalys av det kritiska slaget på Socialstyrelsens handbok om ensamkommande asylsökande barn är ett lämpligt ämne för denna uppsats. Min förförståelse styrde mitt val av ämne och även vald metod. Jag hade även förförståelse av att det råder missförhållande i maktbalansen mellan barnen och berörda myndigheter, något som styrde mina val av teorier. Oavsett om man som forskare är medveten eller omedveten om eventuell förförståelse bör man beskriva sin metodtillämpning och teoritillämpning noggrant. Just genom en hög grad av transparens i sina beskrivningar av tillvägagångssätt så ökar man tydligheten och då blir förförståelsen mindre avgörande och dess påverkan på de val man gjort inom ramen för studien tydliga.

6.1.3 Metodologiskt dilemma

Generellt har det riktats stark kritik mot kvalitativ forskning då den bland annat anses vara för subjektiv och i hög grad bygger på forskarens lösryckta tolkningar av vad som anses signifikant och angeläget att fokusera på i sin forskning (Bryman, 2011, s. 368). Detta blir ett framträdande dilemma i denna uppsats då jag i framställningen av avsnittet social praktik i analysdelen väljer att exemplifiera en egen erfarenhet som jag ställer upp som ett argument mot diskursen i handboken. Denna erfarenhet är och bör anses som helt och hållet subjektiv! Detta är min egen erfarenhet och denna som sådan är helt omöjlig att replikera för en annan forskare, detta är jag medveten om. Syftet med detta var att genom att beskriva en situation som jag själv erfarit också kunde garantera dess autenticitet och således garantera att exemplet är väl förankrat i verkligheten och den sociala praktiken. Jag är av uppfattningen att den sociala praktiken som jag beskriver i denna studie bör utsättas för fler jämförelser av detta slag. Det som går att replikera är att andra forskare gör egna jämförelser och ställer upp dessa mot den sociala praktiken så som den framställs i diskursen för att undersöka om de får samma resultat och kommer fram till liknande slutsatser som denna studie.

6.2 Kategorisering

Vi använder oss av språk för att kommunicera med andra. När vi använder oss av språk gör vi det på ett sätt som skapar olika kategoriseringar. Detta skapande och sorterande är nödvändigt för att vi ska kunna förstå vår omgivning. Språket fungerar i grunden som ett verktyg för kommunikation (Hornscheidt & Landqvist, 2014). När myndigheter kategoriserar individer i olika grupper gör de detta för att kunna hänvisa individerna till rätt myndighet och enhet. Detta för att på bästa sätt kunna bistå individen med rätt expertis. Men när man värderar individer utan deras medgivande och samtycke riskerar man också att samtidigt diskriminera individen (Hornscheidt & Landqvist, 2014). När man kategoriserar individer som ensamkommande asylsökande barn skapas en identitet hos dessa barn. Myndigheterna behöver kategoriseringar för att underlätta sitt arbete och skapa en målgrupp, barnen behöver inte kategoriseringen och får heller inte vara med och besluta huruvida de ska ingå i kategorin ensamkommande eller inte. Att tillhöra en grupp kan medföra att man inte tillhör andra grupper. Att man inte får välja vilken grupp tillhörighet man har innebär att man differentieras från andra grupper och detta i sin tur kan leda till diskriminering. För att diskriminering ska uppnås behövs dimensionerna hierarkier och värdering tas med i bedömmandet (Hornscheidt & Landqvist, 2014). Jag har i min studie visat att de ensamkommande barnen befinner sig långt ner i samhällets hierarki på grund av flera olika faktorer som språk och handlingsförmåga samt att de har små möjligheter att påverka sin situation. Det framgår även att värdering av individerna sker när man kategoriserar dessa som ensamkommande asylsökande barn. De värderas som ensamma, omyndiga barn som inte har rätt att ta egna beslut och de får inte råda över sitt liv, de är i behov av hjälp och stöd. Sammantaget anser jag att detta bidrar till att diskursen genom sin kategorisering diskriminerar dessa individer.

6.3 Slutsatser

Denna studie av diskursen i handboken om arbetet med ensamkommande asylsökande barn, beskriver hur dessa barn kategoriseras och framställs. Studien identifierar att det är kategoriseringen och framställandet av barnen som riskerar att bli problematiskt både för barnen och för de yrkesverksamma som arbetar med dessa barn. För barnens del är några av de påtagligaste riskerna att barnen upplever att de saknar kontroll över sin situation och sitt öde samt att de kan definiera sin identitet utifrån de kategoriseringar som myndigheterna genom diskursen skapar. Kategoriseringen och identitetsskapandet sker genomgående i diskursen och Backlund, Eriksson, von Greiff & Åkerlund (2012) drar i sin studie liknande slutsatser och eventuella implikationer för barnen. Även Bergström (2002) gör gällande att kategoriseringen som sker inom ramen för en diskurs riskerar att påverka individen negativt. Bergström menar att diskurser kan vara exkluderande just genom de kategoriseringar som sker. För myndigheterna är risken att man diskriminerar individen genom de kategoriseringar som sker i det sociala arbetet med dessa barn. Kategoriseringar av individerna och skapandet av en homogen grupp sker i diskursen utan mandat från de berörda barnen och detta ökar påtagligt riskerna för att individen skall diskrimineras (Hornscheidt & Landqvist, 2014).

Min studie tar även upp den otydlighet och motsägelse som är relativt vanligt förekommande genomgående i diskursen. Detta kan skapa förvirring i tillämpningen av handbokens riktlinjer och öppna upp för godtyckliga och subjektiva tolkningar från de professionella. Bergström (2002) tar i sin studie upp några av de problem som kan bli resultatet av otydliga riktlinjer och arbetsmetoder. Detta är anledningen till att jag valt att redovisa de motsägelser och den otydlighet som förekommit inom ramen för handbokens diskurs.

En av de centrala slutsatserna jag kunnat göra genom denna studie är att jag har kunnat identifiera de maktstrukturer som diskursen skapar och upprätthåller genom den kategorisering som sker genomgående i hela diskursen. Kategorisering kan ibland vara nödvändigt men man bör iaktta stor försiktighet när man kategoriserar individer utan deras delaktighet i kategoriseringsprocessen. Kategoriseringen är i det valda materialet, handboken, en del av diskursen. Jag anser att min studie tydligt identifierar att myndigheterna som förekommer i diskursen är de dominerande parterna i förhållande mot barnen, som i sin tur har väldigt lite att säga till om och små möjligheter att kunna påverka hur de framställs i diskursen. Att identifiera maktförhållanden och dominerande positioner som förekommer i samhällets diskurser är en av diskursanalysens centrala uppgifter, något som van Dijk (1993) och Catalano (2017) redogör för. Det är också av denna anledning studiens slutsatser är centrala för professionen inom det sociala arbetet för att det belyser att det förekommer en maktobalans mellan de som arbetar efter handboken och de barn som kommer till Sverige för att söka asyl.

6.4 Vidare forskning

Som jag beskrivit ovan valde jag att tillämpa ett eget upplevt exempel från den sociala praktiken som ett argument mot handbokens diskurs. Jag ville exemplifiera hur den subjektiva verkligheten skiljer sig från framställningen av verkligheten i handboken. För vidare forskning skulle man kunna undersöka de konsekvenser diskursen om ensamkommande asylsökande barn får på den sociala praktiken. En möjlig metod för detta kan vara genom intervjuer av de praktiker som arbetar nära de barn som är placerade på HVB-hem, stödboenden och i familjehem. Detta tillvägagångsätt skulle kunna bidra med en tydlig bild av deras subjektiva upplevelse av den sociala praktiken som handboken presenterar. Detta skulle sedan kunna jämföras med diskursens beskrivning av den sociala praktiken för att ge bättre förståelse för diskursens konsekvenser av social praktik. Ökad förståelse för hur individer upplever de insatser de får ta del av samt hur de upplever processen som skapas i samverkan med socialtjänsten är essentiellt för att man som profession ska kunna maximera effekterna av sitt arbete med dessa individer. Socialstyrelsen strävar efter att deras beslut skall vara välgrundade och att myndigheten skall bedriva en praktik som är evidensbaserad (Socialstyrelsen, 2019) och då är det av hög relevans att myndigheten har kunskap om hur barnen upplever den sociala praktiken och att denna inte kontrasterar med diskursen i allt för hög grad.

Referenser

- Ahrne, G., & Svensson, P. (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.
- Backlund, Å., Eriksson, R., von Greiff, K., & Åkerlund, E.-M. (2012). *Ensam och flyktingbarn - barnet och socialtjänsten om den första tiden i Sverige*. Tullinge: FoU Södertörn.
- Backman, J. (2016). Citat. i J. Backman, *Rapporter och uppsatser* (s. 116). Lund: Studentlitteratur AB.
- Bergström, M. (2002). *Sveriges ensamkommande barn - en studie av konstruktionen av "flyktingbarnet"*. Linköping: Linköpings universitet.
- Billquist, L. (1999). Rummet, mötet och ritualerna: en studie av socialbyrån, klientarbetet och klientskapet . Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.
- Börjeson, B., & Börjeson, M. (2015). *Förstå socialt arbete*. Malmö: Liber.
- Carlson, B. E., Cacciatore, J., & Klimek, B. (2012). A risk and resilience perspective on unaccompanied refugee minors . *Social Work*, 259-269.
- Catalano, T. (2017). When children are water: Representation of Central American migrant children in public discourse and implications for educators. *Journal of Latinos & Education*, 124-142.
- Eide, K., & Hjern, A. (2013). Unaccompanied refugee children - vulnerability and agency. *Acta Paediatrica*, 666-668.
- Foucault, M. (1993). *Diskursens ordning: installationsföreläsning vid Collège de France den 2 december 1970*. Stockholm: Stehag.
- Goffman, E. (2011). *Stigma; den avvikandes roll och identitet*. Stockholm: Nordstedt.

- Herz, M., & Johansson, T. (2016). Mötets många ansikten - när professionella möter klienter. i M. Knutagård, A. Meeuwisse, S. Sunesson, & H. Swärd, *Socialt arbete: en grundbok* (ss. 277-289). Stockholm: Natur & Kultur.
- Hornscheidt, L., & Landqvist, M. (2014). *Språk och diskriminering*. Lund: Studentlitteratur.
- Migrationsverket. (11 2017). *Migrationsverket:För asylsökande barn*. Hämtat från Migrationsverkets webbplats:
https://www.migrationsverket.se/download/18.5bc6881815e14db675026cf/1511281928370/Barnbroschyr_utan_foralder.pdf
- Migrationsverket. (den 15 04 2019). *Migrationsverket*. Hämtat från Migrationsverket-webbplats:
<https://www.migrationsverket.se/>
- Migrationsverket. (den 22 04 2019). *Om Migrationsverket: Ordförklaringar*. Hämtat från Migrationsverket - webbsida: <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Ordforklaringar.html>
- Migrationsverket. (den 09 05 2019). *Statistik: Asyl: migrationsverket*. Hämtat från Migrationsverket - webbplats: <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik/Asyl.html>
- Persson, A. (2012). *Ritualisering och sårbarhet: ansikte mot ansikte med Goffmans perspektiv på social interaktion*. Malmö: Liber.
- Socialstyrelsen. (2016). *Ensamkommande barn och unga - Handbok om socialnämndens ansvar och uppgifter*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen. (den 09 05 2019). *Att arbeta evidensbaserat*. Hämtat från Socialstyrelsens - webbplats: <https://www.socialstyrelsen.se/evidensbaseradpraktik/attarbetaevidensbaserat>
- Socialstyrelsen. (den 30 04 2019). *Ensamkommande barn och unga: Socialstyrelsen*. Hämtat från Socialstyrelsens-webbplats:
<https://www.socialstyrelsen.se/barnochfamilj/ensamkommandebarn>
- Socialstyrelsen. (den 15 04 2019). *Socialstyrelsen*. Hämtat från Socialstyrelsen- webbsida:
<https://www.socialstyrelsen.se>

Statens offentliga utredningar. (2005). *SOU 2005:56*. Stockholm: Fritzes.

Sutton, P. W., & Giddens, A. (2014). teorier och perspektiv. i A. Giddens, & P. W. Sutton, *Sociologi* (ss. 76-77). Lund: Studentlitteratur.

Sveriges Kommuner och Landsting. (den 22 04 2019). *Boende och bosättning för asylsökande och nyanlända*. Hämtat från www.skl.se:
<https://skl.se/integrationsocialomsorg/asylochflyktingmottagandeintegration/boendebosattning.7088.html>
<https://skl.se/integrationsocialomsorg/asylochflyktingmottagandeintegration/boendebosattning.7088.html>

Sveriges Kommuner och Landsting. (den 22 04 2019). *Hem för vård eller boende*. Hämtat från www.skl.se:
<https://skl.se/integrationsocialomsorg/socialomsorg/barnochunga/placeradebarnochunga/hemforvardellerboendehvb.9607.html>

Swärd, H., & Starrin, B. (2016). Makt i socialt arbete. i A. Meeuwisse, M. Knutagård, S. Sunesson, & H. Swärd, *Socialt arbete: en grundbok* (ss. 393-413). Stockholm: Natur & Kultur.

Thomassen, M. (2007). *Vetenskap, kunskap och praxis: introduktion till vetenskapsfilosofi*. Malmö: Gleerups utbildning.

van Dijk, T. A. (1993). Principles of critical discourse analysis. *Discourse & Society*, 249-283.

Wenneberg, S. B. (2010). *Socialkonstruktivism - positioner, problem och perspektiv*. Malmö: Liber.

Vetenskapsrådet. (den 12 07 2017). *God forskningssed*. Hämtat från Vetenskapsrådet - webbplats:
<https://www.vr.se/analys-och-uppdrag/vi-analyserar-och-utvarderar/alla-publikationer/publikationer/2017-08-29-god-forskningssed.html>

Winther Jørgensen, M., & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Bilagor

Bilaga I

Socialstyrelsens handbok: Socialstyrelsen. (2016). *Ensamkommande barn och unga - Handbok om socialnämndens ansvar och uppgifter*. Stockholm: Socialstyrelsen. Finnas att ladda ner i sin helhet från Socialstyrelsens hemsida: <https://www.socialstyrelsen.se/publikationer2016/2016-11-8>